

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Mira Parviainen
Tarja Vaaherkumpu

LASTEN KOKEMUKSIA JA KÄSITYKSIÄ HYVINVOINNISTA

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2020

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2020
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Mira Parviainen, Tarja Vaaherkumpu

Nimeke
LASTEN KOKEMUKSIA JA KÄSITYKSIÄ HYVINVOINNISTA

Toimeksiantaja
Joensuun Perheentalo

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia ja käsityksiä hyvinvoinnista. Toimeksiantajana oli Joensuun Perheentalo, jonka toiminnassa lasten hyvinvoinnilla on keskeinen merkitys. Lasten kokemuksia on opinnäytetyössä lähestytty muistojen, arjen ja osallisuuden näkökulmista. Käsityksiä on kysytty ja tulkittu kaikista lasten antamista vastauksista.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyön aineisto kerättiin toteuttamalla Joensuun Perheentalolla lhan omin sanoin -muistelupäivä sekä sähköisellä kyselyllä. Molemmissa aineiston keruun menetelmissä tavoite oli huomioida lapselta kysymisen erityispiirteet ja luoda lapselle turvallinen vastaamisen mahdollisuus. Lapsen vastausten kirjaamisen rooli oli lapselle entuudestaan tutulla aikuisella.

Keskeisinä tuloksina olivat 1. Toiminta ja aktiivisuus tekemisen ja mahdollisuuden näkökulmista, 2. Sosiaaliset suhteet ja niiden sisällöllinen laatu, 3. Hoiva ja huolenpito, 4. Elämän jäsentyminen lainalaisuuksina ja arkisina struktuureina sekä 5. Tiedollinen kehitys ja emotionaalinen tarvitsevuus avartuneena käsityksenä itsestä, elämästä ja maailmasta.

Kieli
suomi

Sivuja 52
Liitteet 7
Liitesivumäärä 15

Asiasanat
lasten hyvinvointi, lasten osallisuus, lapsi kertojana, Joensuun Perheentalo

THESIS
March 2020
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +350 13 260 600 (switchboard)

Authors

Mira Parviainen, Tarja Vaaherkumpu

Title

Children's experiences and recognitions of wellbeing

Commissioned by

Joensuu's Perheentalo

Abstract

The purpose of the thesis was to find out children's experiences and recognitions of wellbeing. The thesis was commissioned by Joensuu's Perheentalo and wellbeing is a significant factor in their operation. In this thesis children's experiences are approached with the aspect of memories, everyday life and participation. Recognitions was asked and interpreted from the answers that children gave.

The thesis was carried out by using qualitative research method. The material was collected by Ihan omin sanoin! event and online survey. In the Ihan omin sanoin! even the material was collected by recalling children's memories from Joensuu's Perheentalo. The goal in gathering the material in both methods was to acknowledge the challenges when asking children and to create the safest possible way for children to answer by giving the role of writing the answer to the adult who is familiar for the child.

The key outcome in the research was 1. action and activity from the aspect of doing and possibility, 2. social relations and the quality of them, 3. care and attention and 4. life patterns with everyday structures, 5. Development of understanding and emotional need as increased view of oneself, life and the world.

Language
Finnish

Pages 52
Appendices 7
Pages of Appendices 15

Keywords

the wellbeing of the children, children's wellbeing, children's participation, child as a narrator, Joensuu's Perheentalo

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lapsuus	6
2.1	Lapsen kehitys	7
2.2	Lapsen vuorovaikutustaidot.....	9
3	Hyvinvointi ja osallisuus	11
3.1	Lapsen hyvinvointi	12
3.2	Lapsen osallisuus	13
3.3	Osallisuuden teorioita	14
4	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt.....	16
5	Opinnäytetyön lähtökohdat	18
6	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	18
6.1	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	20
6.2	Laadullinen tutkimus.....	20
6.3	Lapsinäkökulmainen tutkimus	21
6.4	Aineistonkeruun menetelmät.....	22
7	Aineistonkeruun toteutus.....	25
7.1	Muistelupäivän kuvaus	26
7.2	Sähköisen kyselytutkimuksen toteutuksen kuvaus	27
8	Laadullisen aineiston analyysi.....	28
9	Tulokset	31
9.1	Toiminta ja aktiivisuus	32
9.2	Sosiaaliset suhteet.....	33
9.3	Huolenpito ja hoiva	34
9.4	Elämän jäsentyminen	35
9.5	Tiedollinen kehitys ja emotionaalinen tarvitsevuus	36
10	Tulosten tarkastelu	37
11	Pohdinta.....	40
11.1	Johtopäätökset.....	41
11.2	Luotettavuus ja eettisyys	42
12	Ammatillinen kasvu.....	44
13	Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusmahdollisuudet	45
	Lähteet	48

Liite 1. Sähköinen kysely

Liite 2. Muistelupäivän mainos

Liite 3. Lupalomakkeet

Liite 4. Saatekirjeet

Liite 5. Muistelupäivän kartta

Liite 6. Aikuisen tukilappu

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia ja käsityksiä hyvinvoinnista. Kohderyhmänä oli 4–10-vuotiaat Joensuun Perheentalon toimintaan osallistuvat lapset ja sähköiseen kyselytutkimukseen osallistuvat lapset. Opinnäytetyö on tutkimuksellinen ja laadullinen, jossa aineistonkeruun menetelminä käytettiin muistitietotutkimusta ja sähköistä kyselytutkimusta. Joensuun Perheentalo on osa Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimistoa ja se sijaitsee Joensuun keskustassa, Taitokorttelissa. Perheentalon toiminta pyrkii lisäämään lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia tarjoamalla kohtaamispaikan perheille. Perheentalolla järjestetään erilaista toimintaa, jonka tavoitteena on tukea vanhemmuutta, osallisuutta sekä vaikuttamismahdollisuuksia.

Opinnäytetyön alussa on teoreettinen viitekehys, jossa avataan lapsen hyvinvoinnin ja lapsen osallisuuden käsitteitä. Lisäksi tuodaan esille lapsinäkökulmaisen tutkimuksen erityispiirteitä. Olemme perehtyneet keskilapsuuden kehitysvaiheeseen, joka käsittää ikävuodet 7–12. Koska kohderyhmäämme kuuluvat 4–10-vuotiaat lapset, käsittelemme tätä ikäryhmää kehityspsykologisesta näkökulmasta. Tämän jälkeen avataan aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä, opinnäytetyömme lähtökohtia, valittuja menetelmiä sekä aineiston keräämistä ja käsittelyä. Tulosten ja johtopäätösten jälkeen on pohdinta luotettavuudesta ja eettisyydestä sekä ammatillisesta kasvusta opinnäytetyöprosessin aikana.

Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessamme olemme pyrkineet kokoamaan lapselta tietoa siten, että lapsen näkemys kulkisi mukana koko prosessin ajan. Lapsen äänen olemme pyrkineet säilyttämään kertojan ja asiantuntijan ominaisuudessa, kun hän on kuvannut elämäänsä ja sen kulttuurista, sosiaalista ja yhteiskunnallista ulottuvuutta. Aineistoa lasten kokemasta ja käsittämästä hyvinvoinnista keräsimme Ihan omin sanoin! -muistelupäivänä 4.5.2019 sekä sähköisen kyselytutkimuksen avulla.

2 Lapsuus

Suomen lainsäädännössä ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 1. artiklassa lapseksi käsitetään alle 18-vuotias henkilö (YK:n Lapsen oikeuksien sopimus 1991; Lastensuojelulaki 417/2007 6§). Kasvatustieteen tohtori Lisa Karlsson määrittelee lapsuudeksi ajanjakson elämässä, joka on juridisesti, sosiaalisesti ja biologisesti erillään aikuisuudesta. Hän myös korostaa lapsuuden ainutlaatuisuutta muun muassa jatkuvan oppimisen näkökulmasta. Vaikka lapseksi käsitetäänkin kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt, lapsiin liittyvissä tutkimuksissa keskitytään usein alakouluikäisiin tai nuorempiin lapsiin. Nuorisotutkimus taas paneutuu lapsuuden vuosiin ennen aikuisuutta. (Karlsson 2010, 122; Karlsson 2012, 18.) Kouluikäisen lapsen kehitystehtäviksi ajatellaan psykososiaalisen kehitysteorian mukaan ahkeruus, pystyvyys ja osaavuus, mutta myös näiden vastakohtat alemmuudentunne sekä tylsistyminen. Tämän ikäisen lapsen tulee saada tarpeeksi rakentavaa palautetta toiminnastaan ja kokemus siitä, että hän pystyy tekemään asioita ja on niissä hyvä. Näiden asioiden kautta rakentuu lapsen suhtautuminen työhön. Koulu ja siellä olevat kaverit ovat lapselle tärkeitä, ja hänellä on paljon energiaa sekä luovuutta käytettävissään. (Dunderfelt 2011, 237.)

Lasta ympäröivän yhteisön olemuksen tulisi olla sellainen, jossa lapsen läsnäolo ja saavutukset huomataan ja jossa lapselle voi muodostua ystävyssuhteita. Perusturvallisuuden tunnetta vahvistaa se, että lapsi tuntee olevansa osa yhteisöä. (Ritokoski 2010, 59.) Erilaiset asiat vaikuttavat siihen, miksi hyväosaisten ja vähäosaisempien lasten leikkiaika on vähentynyt. Harrastustoiminnan, joka tähtää mahdollisimman hyvään yksilösuoritukseen, on huomattu vaikuttavan hyväosaisten lasten leikkimisen vähenemiseen. Vähäosaisimmilla taas muutot, aikuisten kiellot, ympäristön vähäiset virikkeet, asuinalueiden kunnallinen suunnittelu sekä massakulttuuri vaikuttavat leikkikulttuuriin. Myös ruudun ääressä käytetty aika vähentää leikkimistä, lukemista ja yhteisiä perheaterioita. Leikki vaikuttaa esimerkiksi lapsen kielen sekä hypoteettisen ajattelun kehittymiseen, syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseen, luovuuteen ja ongelmanratkaisukykyyn. Myös lapsen kyky

erottaa todellisuus leikistä, sosiaalis-emotionaaliset taidot sekä omien tunteiden säätely kehittyvät. Ranskalainen Roger Caillois (1958) on painottanut erityisesti leikin vapautta ja osallistumisen vapaaehtoisuutta. Leikkiin pakottamisen seurauksena leikistä katoaa osa sen merkityksestä (Kalliala 2010, 115–119). Harrastustoiminta on tänä päivänä alkanut korvata lasten leikkimistä ja esimerkiksi perinteiset pihaleikit ovat vähentyneet lasten arjessa. Haasteeksi tässä muodostuu se, että edetäkseen pelien ja kilpailun maailmaan, tulisi lapsen ensin leikin kautta oppia yhteistoimintaa ja toverien hyväksymistä. (Kukkasniemi & Kukkasniemi 2010, 165.)

Lapsen muistin kehitys liitetään perusprosessien kehitykseen, joita ovat esimerkiksi esineiden ja tapahtumien tunnistaminen ja yleistäminen sekä näihin liittyvät erityispiirteet. Keskilapsuudessa muistamisen tavoissa näkyy selkeä muutos. Lapset tietoisesti hyödyntävät muistaakseen erilaisia toimintatapoja ryhmittelemällä ja luokittelemalla sekä liittämällä muistettavia asioita erilaisiin asiayhteyksiin. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 92–93.)

2.1 Lapsen kehitys

Lapsen kokonaiskehityksen perustan luovat nukkumisen ja valvomisen, ruokailujen sekä muiden päivittäisten toimien säännöllisyys ja saatavuus. Vuorokauden, viikon ja vuodenaikojen rytmin huomioiminen sekä lapsen askareet ovat jopa merkityksellisempiä kehityksen kannalta kuin aiemmin on ajateltu. Yhdessä päivittäisten toimien kanssa ne luovat lapselle joko luottamusta tai epäluottamusta maailmaan. Myös perheen sisäinen kulttuuri, johon liittyvät pyhäpäivien sekä vuoden juhla-aikojen viettäminen, syntymäpäivät ja näihin liittyvät rituaalit ovat lapselle tärkeitä. (Dunderfelt 2011, 77.) Lapsi tarvitsee turvallisen ja luotettavan ihmisverkoston, joka auttaa ja lohduttaa lasta sekä iloitsee ja etsii ratkaisuja huoliin lapsen kanssa. Lapsi tietää tarvitsevansa isompia ja etevämpiä ihmisiä selvitäkseen elämästä. Perheen merkitys muuttuu lapsen kehityksen edetessä. Pienen lapsen ollessa täysin riippuvainen perheestä, isompi lapsi laajentaa reviiriään, solmii ystävyysuhteita ja hänelle

koulu sekä harrastukset muuttuvat entistä tärkeämmiksi. Kyselyissä lapset kuitenkin ilmoittavat nauttivansa eniten perheen yhteisestä, kiireettömästä ajasta ja tavallisesta arjesta. (Cacciatore 2010, 7–14.) Lintu on tuonut esiin, että lapsen kasvu etenee jatkuvana prosessina jo olemassa olevan toimiessa pohjana uuden rakentumiselle. Lintu erottaa lapsen kehityksen kahteen puoleen, josta toinen on täydellisestä riippuvuudesta suhteelliseen riippuvuuteen siirtymistä ja toinen mielihyvän periaatteesta realiteetteihin matkaamista. (Lintu 2015, 96.)

Lapsen puhe 3–7-vuotiaana on lisääntynyt ja hän osaa ilmaista entistä monimutkaisempia ajatuskokonaisuuksia. Sanavarasto kasvaa 3–6 ikävuoden välillä yli kahteentuhanteen sanaan ja monipuoliset kieliopilliset rakenteet lisääntyvät puheessa. Noin viisivuotiaana erilaiset sääntöleikit alkavat kiinnostaa lasta ja leikeissä voi olla myös johtaja. (Dunderfelt 2011, 79.) Sen lisäksi, että leikki kehittää, se antaa myös mahdollisuuden palautua päivän velvoitteista ja kerätä voimia (Kukkasniemi & Kukkasniemi 2010, 166). Menneestä ja tulevasta puhuminen kehittyy ja lapsi alkaa ajatella käsillä olevaa hetkeä laajemmin. Myös matka kohti itsenäistymistä alkaa. (Dunderfelt 2011, 69–73.)

Keskilapsuus tai latenssi-ikä on ajanjakso, joka sisältää suunnilleen ikävuodet 7–12. Latenssi sanalla viitataan johonkin piilossa olevaan ja sillä on juuret Freudin ajattelussa, jonka mukaan tässä iässä seksuaaliset jännitteet siirtyvät taka-alalle ja tulevat murrosiässä uudestaan esiin. Keskilapsuuteen kuuluvat tunnusomaisesti huolettomuus, ystävyysuhteiden solmiminen ja tämän kautta uudet seikkailut. Koulua aloittavalle lapselle opettajat ja vanhemmat ovat kiistattomia auktoriteetteja. Tämänikäinen lapsi mukautuu sääntöihin ja kuuntelee aikuisen ohjeita vielä melko nöyrästi. Toistot ja ennakoitavuus eivät vaivaa lasta vaan voivat pikemminkin luoda turvallisuuden tunnetta. Kirjasarjan juoni voi säilyä hyvin samanlaisena osasta toiseen ilman, että lapsi tästä millään tavalla häiriintyy. Ennakoitavuuden avulla lapsen on mahdollista säädellä, ettei jännitystä tule kerralla liikaa. (Sinkkonen 2010, 31–36.)

Lapsi siirtyy latenssi-ikänsä esikoulun ja kouluun siirtymisen aikoihin ja tällöin kypsymistä tapahtuu monella tasolla. Lapsen alettua itsenäistyä vanhemmista, hänen minuutensa muuttuu ja uusia suojautumismekanismeja syntyy sekä

muokkaantuu. (Jokinen 2015, 280.) Ikätoverit ja ystävyysuhteet alkavat saada entistä suuremman merkityksen. Alle kouluikäisellä lapsella mukavat leikit mahdollistavat tunteiden säätelyn, oman vuoron odottamisen ja jakamisen opettelua, keskilapsuuden ystävyysuhteissa lapsi oppii käyttäytymisen normeja. Pukeutuminen, kielenkäyttö sekä käyttäytyminen nousevat merkityksellisemmiksi asioiksi ja lasta kiinnostaa millaisen kuvan kaverit hänestä saavat. (Ritokoski 2010, 59–61.) Pojat ovat latenssi-ikässä kilpailuhenkisiä ja aikaisempien saavutuksien ylittäminen tuottaa heille mielihyvää. Tämän vuoksi esimerkiksi tietokonepelit houkuttelevat puoleensa. (Sinkkonen 2010, 32–33).

2.2 Lapsen vuorovaikutustaidot

Oppiminen ja tunne-elämän kehittyminen edellyttävät vuorovaikutusta, jonka alkulähde on yleensä lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa. (Alijoki 1998, 14–15.) Lapsen kasvaessa hänen toimintaympäristönsä laajenee. Oman perheen lisäksi kaverit, opettajat ja harrastuksien parissa tavatut ihmiset luovat lapselle uusia psyykkisiä rakenteita jokapäiväisessä kanssakäymisessä. Nämä vuorovaikutustilanteet tarjoavat uusia mahdollisuuksia suojaavaan ja tukevaan vuorovaikutukseen ja oppimiseen. (Wahlman-Neuvonen & Hannonen 2015, 40.) Vuorovaikutussuhteet opettavat lapselle esimerkiksi moraalisia käyttäytymissääntöjä lasten joutuessa jakamaan tai vuorottelemaan. Vuorovaikutuksessa ikäisten keskuudessa lapsi oppii ymmärtämään asioita toisen näkökulmasta. Tämä auttaa lapsen oikeudenmukaisuuden kehittämisessä. Lapsella on myös tarve henkilökohtaisiin ystävyysuhteisiin, joissa hän oppii luottamaan toisiin. Riidat tai ongelmat opettavat merkityksellisiä sosiaalisia taitoja, mutta myös olemaan kritiikin kohteena. (Nurmi ym. 2014, 122.)

Lapsen vuorovaikutus kehittyy 3–6 ikävuoden välillä aikuisen toiminnan jäljittelemisestä koko ajan itsenäisen tekemisen suuntaan. Kolmivuotias kysyy paljon ja tarvitsee aikuisen apua saadakseen vastauksia. Aikuisen tulisi vastata tämän ikäiselle lapselle mahdollisimman selkeästi ja lyhyesti, että lapsi kykenee ymmärtämään asian. Myös ikätovereiden kanssa tapahtuvien kiistatilanteiden selvittämisessä kolmivuotias tarvitsee aikuisen apua. Nelivuotiaana aikuisen

maailmaa harjoittavat rooli- ja mielikuvitusleikit lisääntyvät. Mielikuvitusmaailma on tämän ikäisellä lapsella vahvasti läsnä ja joskus todellisuus voi sekoittua satuun. Nelivuotias osaa kertoa tunteistaan ja muutenkin puhe on jo melko sujuvaa. Sääntöjen noudattaminen alkaa onnistua ja myös muisti kehittyy. Monimutkaisten ohjeiden ymmärtäminen ja aikakäsitys sen sijaan ovat vielä kehittymässä. (Alijoki 1998, 65–71.) Viisivuotias lapsi alkaa jo irtaantua hieman aikuisesta ja kiinnostua sosiaalisesta toiminnasta omien ikätoverien kanssa. Lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen, jonka kanssa keskustella asioista ja oppia näin jäsentämään omaa maailmankuvaansa. Kuusivuotias kykenee ilmaisemaan tunteitaan sujuvasti ja puhe on kehittyntä. Lapsi osaa rakentaa tarinoita, mutta tapahtumien järjestys voi edelleen sekoittua lapsen kertomassa. Leikki ja keskustelu aikuisten kanssa ovat edelleen keskeisimpiä oppimisen tapoja 6-vuotiaana. (Alijoki 1998, 65–71.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) mukaan 7–9-vuotias lapsi on jo hyvin todennäköisesti päässyt harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja joko päivähoitossa, koulussa tai harrastuksien parissa. Kavereiden mielipiteet sekä ryhmään kuulumisen tunne ovat tässä iässä merkityksellisiä lapselle. Empatiakyvyn kehittyminen voi näkyä esimerkiksi lemmikkieläimen hoivaamisena. Aikuisten valvonta ja ohjeet kehittävät lapsen omatuntoa ja tässä iässä pyrkimys hahmottaa ja ymmärtää sääntöjä on voimakasta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2019a.) Kouluikäisen ymmärrys toisten ihmisten tunteita kohtaan on jo alkanut kehittyä oman tunneilmaisun ohella (Nurmi ym. 2014, 115). Koti ja kouluympäristöissä lapsen on mahdollista kokea kunnioitusta ja hyväksyntää, kun lapsen käyttäytymiselle ja tunteiden säätelylle kohdennetaan myönteisiä odotuksia. Lapsi saa myös malleja vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseksi. (Nurmi ym. 2014, 140.)

Kaverien merkityksen 9–12-vuotiaana tiedetään kasvavan entisestään. Lapsi kuitenkin edelleen nauttii perheen yhteisestä ajasta ja hän tarvitsee tunnetta, että hänet hyväksytään ja häneen luotetaan perheessä. Leikkiminen, liikunnalliset pelit sekä erilaiset tietokone- ja konsolipelit kiinnostavat lasta tässä iässä. Toisten huomioon ottaminen sekä arvostelukyky kehittyvät edelleen. Tässäkin iässä lapsi tarvitsee rajoja, mutta myös entistä enemmän perusteluja säännöille. (MLL

2019b.) Vapaa-ajan vieton voi nähdä lapsen kehitystä tukevana voimavarana. Se kehittää sekä toiminnallisia että sosiaalisia taitoja, vahvistaa kokemusta pystyvyydestä ja lisää sosiaalista pääomaa ihmissuhteina, normien omaksumisena ja keskinäisen luottamuksen kasvuna. (Nurmi ym. 2014, 125).

Kuulluksi tulemisen kokemus on jokaiselle hyvin tärkeä (Talvio & Klemola, 2017, 52). Lapsen persoonallisuutta tulee kunnioittaa samalla tavalla kuin aikuisen eli arvostamalla hänen elämäntarinaansa, antamalla elintilaa, suojelemalla lapsen perusoikeuksia ja kohtelemalla häntä hyvin. Lapsen kanssa toimimisen tulisi olla sellaista, että lapsen on mahdollista pärjätä siinä. Lapsi tarvitsee kannustusta ja rohkaisua, jotta hänen itsearvostuksensa ja omanarvontuntonsa voivat kehittyä ja kasvaa. Lapselle on tärkeää kokemus siitä, että hänen persoonansa on tärkeä riippumatta siitä, kuinka hän suoriutuu asioista. Aikuisen tulisi pysähtyä vuorovaikutukseen lapsen kanssa juuri silloin, kun lapsi sitä tarvitsee. Läsnäolo ja rohkaisu tällaisena hetkenä on ensiarvoisen tärkeää. (Mattila 2007, 49–55.) Auktoritatiivisen kasvatuksen, jossa vanhemmat ovat ohjaamassa lasta avoimella ja vastavuoroisella tavalla, tiedetään vaikuttavan lapsen hyvän selviytymisen ennusteeseen ja motivaatioon koulutyöskentelyä kohtaan (Nurmi ym. 2014, 98).

3 Hyvinvointi ja osallisuus

Allardtin hyvinvointiteorian mukaisesti hyvinvoinnin voi määritellä siten, kuinka hyvin yksilön tarpeet täyttyvät. Tällaisia tarpeita Allardtin mukaan ovat esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tai sosiaalisen verkoston tarve (Allardt 1976, 21–43). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa on usein sovellettu kolmea ulottuvuutta, jotka perustuvat Allardtin teoriaan. Tällöin mainitaan elintason, sosiaalisiin suhteisiin ja psykososiaaliseen hyvinvointiin sekä itsensä toteuttamiseen ja mielekkään tekemisen mahdollisuuteen liitettävät ulottuvuudet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2016.) Helavirta kokoaa hyvinvointikäsitteen kahdesta osasta: hyvin ja vointi, jossa hyvinvoinnin voi nähdä kokemuksellisena tietona ihmisen voinnista

(Helavirta 2011, 18). THL:n mukaan hyvinvoinnin mittaamisen haasteiksi voi ajatella sen, ettei yhtenevää käsitystä siitä mitä hyvinvoinnilla tarkoitetaan, ole. Hyvinvointi on ymmärretty moniulotteisena käsitteenä, jota tuleekin tutkia ja tulkita monin eri tavoin. Kritiikki hyvinvoinnin tutkimuksessa on kohdistunut siinä käytettyihin mittareihin, jotka ovat kuvanneet pikemminkin huono-osaisuutta, puutteita ja syrjäytymistä. Näiden mittareiden käyttöä on perusteltu sillä, että haitallisten tekijöiden vaikutusten arviointi on helpompaa kuin arvioida sitä, mikä lisää ihmisten hyvinvointia. (THL 2016.)

Aikuisten malleja hyvinvoinnista on huomattavasti enemmän kuin lasten. Aikuisille suunnatut hyvinvointimääritelmät eivät sovellu kuvaamaan lasten hyvinvointia, koska lapsi muuttuu kehityksen myötä, eikä lapsi kykene itsenäisesti huolehtimaan perustarpeistaan. Lapsen yhteiskunnallinen asema on erilainen kuin aikuisilla eikä lapsi voi päättää itseään koskevista asioista aikuisen tavoin. (Minkkinen 2015, 23.) Lapsen hyvinvointitieto on pitkään saanut muotonsa aikuisten ja perheiden elämää kuvaavien tilastojen kautta (Helavirta 2011, 18). Hyvinvoinnin tutkimisessa koettu mittaamisen ja määritelmien puute tuli esiin myös yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa. Myönteisten tutkimuslähtökohtien puutteiksi tutkijaryhmä nimesi neljä ongelmaa: puuttuvien mittaustapojen ja mittareiden tarpeen, keskustelun siitä mitä hyvää yleisesti lapsille halutaan sekä poliittisen tahtotilan muutoksen tarkastella myönteisyyttä. Valtion tärkeimmiksi tehtäviksi nähtiin ongelmien ehkäiseminen ja rankaiseminen. Tutkimuksessa oli tulokseksi saatu myös se, että myönteisten asioiden pehmeys ja tunnepitoisuus koettiin hankalana mitattavana. (Anderson-Moore, Lippman & Brown 2004, 127.)

3.1 Lapsen hyvinvointi

Lapsen hyvinvoinnin käsityksen muodostaa kokonaisuus, jossa lapsen fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja materiaaliset tekijät painottuvat positiiviseen. Lapsuus elämänvaiheena tuo muutoksia ja haasteita biologiseen, kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen, sekä yhteiskunnan suunnasta syntyvien velvollisuuksien ja mahdollisuuksien osa-alueisiin. Näiden vuoksi hyvinvointia ei

voida ajatella muuttumattomana tilana. Psykkiseen, emotionaaliseen sekä kognitiiviseen hyvinvointiin kuuluvat itsesääätely- ja ongelmanratkaisutaidot. Joustavuuden ja vastoinkäymisten kohdatessa myös asioiden sietämiseen liittyvät taidot ovat osa hyvinvointia. Sosiaalisesti hyvinvoivan lapsen taitoihin kuuluvat sosiaalinen älykkyys eli kyky löytää ja ylläpitää ystävyssuhteita. (Minkkinen 2015, 25–26.)

Lapsen hyvä sopii terminä lapsen hyvinvoinnin ja lapsen edun rinnalle niiden sisällöllisen merkityksen käsittäessä elämän ennakoitavuuteen, hoivaan ja huolenpitoon sekä kasvatukseen liittyviä auktoriteetin tekijöitä. Nykyisessä merkityksessään lapsen hyvässä korostuu ihmissuhteiden laatu ja lapsen oma toimijuus sekä mielipiteen kuuleminen. (Nätkin 2003, 37–38.) Forssén näkee lapsen hyvinvoinnin perustaksi perheen, jonka ulkoisten ja sisäisten resurssien merkitykset vaikuttavat hyvinvointiin suojaten tai riskiä lisäten. Ulkoiset resurssit liitetään perheen taloustilanteeseen, asumiseen, vanhempien koulutukseen ja ammattiin. Perheen sisäiset voimavarat ja resurssit ovat perheen omaan historiaan, yksilöiden persoonallisuuksiin sekä lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin liittyviä asioita. (Forssén, Laine & Tähtinen 2002, 88.)

3.2 Lapsen osallisuus

Osallisuus nähdään yksilön “oikeudeksi saada tietoa itseään koskevista asioista, mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä niistä ja näin päästä vaikuttamaan häntä koskeviin asioihin”. (Pajulammi 2014, 141). Kiilakoski on määritellyt osallisuutta kahdella tavalla; yksilöllä on oikeus omaan identiteettiin kaikilla elämän osa-alueilla ja yhteisöissä, joissa hän toimii. Tämä edellyttää, että yksilö kokee yhteisön sellaiseksi, jossa hän voi ilmaista mielipiteitään. Yhteisöltä osallisuuden kokemus edellyttää vallan ja vastuun jakamista. Toisessa määritelmässä Kiilakoski korostaa yksilön vastuuta ja sitoutumista yhteisen edun mukaiseen toimintaan ja sitä, että yhteisön tulee voida luottaa siinä toimivaan yksilöön. Osallisuus ilmenee yksilön kokemuksena mutta myös yhteisön tilana. Osallisuuden kokemus lisää halua olla aktiivisena ja vaikuttavana yksilönä

omassa elinympäristössään, mikä omalta osaltaan ehkäisee syrjäytymistä (Kiilakoski 2008, 11–14).

Lapsen osallisuutta määrittelevät erilaiset lait, asetukset ja toimenpideohjelmat. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa on määritetty, että lapsella on oikeus mielipiteeseen ja kuulluksi tulemiseen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1991). Suomen perustuslaissa, lastensuojelulaissa, varhaiskasvatuslaissa sekä sosiaalihuoltolaissa on painotettu lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä ja saada tietoa häntä koskevista asioista (mm. Lastensuojelulaki 417/2007 4. ja 20. §; Varhaiskasvatuslaki 580/2018 3. § ja 20. §; Suomen perustuslaki 731/1999 6. §; Sosiaalihuoltolaki 10. §) Erilaisten toimenpideohjelmien avulla voidaan luoda ympäristöjä, joissa lapsi voi osallistua ja tulla kuulluksi (Alanko 2010, 55).

Kun lapsi osallistetaan päätöksentekoon, voidaan tehdä parempia, demokraattisia päätöksiä ja ylläpitää lasten oikeuksia selvittämällä lapsen näkemys häntä koskevissa asioissa. Samalla myös lapsen taidot yhteiskunnan toimijana karttuvat ja antavat lapselle kokemuksen oikeudenmukaisesta päätöksenteosta. (Pajulammi 2014, 147–148.) Myös THL on tuonut esiin osallisuuden parantavan päätöksenteon laatua ja harjoittavan kansalaistaitoja. Lisäksi sillä voidaan vaikuttaa aikuisten asenteisiin lapsia kohtaan tekemällä lapsista näkyviä, aktiivisia toimijoita, jolloin myös aikuiset tulevat tietoiseksi omasta vastuustaan lapsia koskevassa päätöksenteossa. (THL 2018.) Osallisuudella on merkityksellinen rooli syrjäytymisen ehkäisemisessä, kun lapsi saa kokemuksen, että hänen mielipiteensä vaikuttavat päätöksentekoon ja näin hän integroituu tiiviisti yhteiskuntaan. Jotta lapsen osallisuus voisi toteutua, täytyy hänen mielipiteitään ja näkemyksiään siis kunnioittaa ja huomioida ne päätöksiä tehtäessä. (Pajulammi 2014, 141–148.)

3.3 Osallisuuden teorioita

Arnsteinin osallisuuden tikkaat koostuvat kahdeksasta tikkaasta. Tikkaat kuvastavat yksilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden kasvamista kasvatuksen ja

hoidon kohteena olemisesta itsenäiseen päätöksentekoon ja johtamiseen. Tikkaiden alimmat askelmat "manipulation" ja "therapy" on luokiteltu ei-osallisuudeksi, koska niissä yksilö on pikemminkin vastaanottavana osapuolena eikä esimerkiksi suunnittelemassa tai ohjaamassa toimintaa. Keskimmäiset tikkaat "informing", "consultation" ja "placation" ovat niin sanottua näennäistä osallisuutta, koska niissä lopullinen päätöksenteko säilyy vallankäyttäjillä. Ylimmät tikkaat "partnership", "delegated power" sekä "citizen control" ovat aitoa osallisuutta, joka mahdollistaa yksilön mukanaolon muun muassa päätöksenteossa, neuvottelussa ja johtamisessa. (Arnstein 1969.)

Roger Hart on kehittänyt Arnsteinin osallisuuden tikkaiden pohjalta lasten osallisuuden portaat. Nämä portaat kuvastavat lasten osallisuuden kehittymistä vallankäytön kohteena olemisesta yhteiseen toimijuuteen aikuisten kanssa. Hartin tutkielma keskittyi kouluikäisiin lapsiin sekä nuoriin ja sen tarkoituksena oli kannustaa lasten kanssa toimivia ihmisiä osallistamaan lapsia enemmän merkityksellisiin projekteihin aikuisten kanssa. Hänen mukaansa osallistaminen tulee aloittaa vähitellen jo hyvin varhaisessa iässä ja näin luoda pohjaa sille, että lapset ja nuoret ymmärtävät miksi osallisuus on tärkeää. Pikkuhiljaa aloitettu osallistaminen lisää motivaatiota olla mukana haastavissakin projekteissa myöhemmin. Hart painottaa aikuisen roolia vastuulliseen kansalaisuuteen ohjaajana, jonka tulee olla kiinnostunut lapsen tekemistä aloitteista. Hartin tutkielmassa on eritelty neljä piirrettä, joista voidaan päätellä, onko toiminta osallistavaa vai ei. Lapsen tulee ymmärtää osallistuessaan projektin tarkoitus sekä kuka heidän osallistumisestaan on päättänyt ja miksi. Lisäksi lapsen tulee osallistua vapaaehtoisesti ymmärrettyään projektin merkityksen ja hänellä tulee olla projektissa merkityksellinen rooli. (Hart 1992, 5–14.)

Hotari, Oranen ja Pösö (2013) ovat nostaneet esiin Nigel Thomasin ajatuksia osallisuudesta. Thomas korostaa lapsen mahdollisuutta kieltäytyä osallisuudesta niin halutessaan. Thomas on jakanut osallisuuden kuuteen ulottuvuuteen; mahdollisuuteen valita, saada tietoa, vaikuttaa prosesseihin, ilmaista itseään, saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Hotari ym. 2013, 15–16.)

4 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Helavirta (2011) pohtii monipuolisesti lapselta kerätyn tiedon ja lapsen kohdistettavan tutkimuksen eettisiä, haasteellisia ja jopa välttämättömiä lähtökohtia. Tutkimus keskittyy kysymään, mistä hyvinvointi lasten käsityksissä muodostuu sekä millaisia menetelmällisiä haasteita lasten hyvinvointitutkimukseen liittyy. Helavirta on aineistoa analysoidessaan kiinnittänyt huomiota lapsilta kerättyjen kirjoitelmien sisältöön, joissa toistuivat esimerkiksi koulumaa-ilma, kaveri- ja perhesuhteet sekä elämäntapahtumat ja elämykset. Elämäntapahtumat ja elämykset, kuten matkat tai syntymäpäiväjuhlat, määrittivät näkyvästi hyvin sujuvan elämän kerrontaa. Vanhempisuhteista kirjoittaessaan lapset kuvasivat vahvasti huolia ja uhkia, mutta myös yhdessäoloa ja huomiota, jota vanhemmilta saivat. Helavirran mukaan hyvä elämä ei paikantunut ainoastaan kotiin ja lapsen ja vanhempien välisiin suhteisiin vaan esimerkiksi sisarus- ja vertaissuhteet nousivat näkyvästi esiin. Tärkeänä sosiaalisena suhteena oli myös tunnistettavissa suhteet eläimiin. (Helavirta, 2011.)

Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) tutkimus korostaa lapsen kykyä kertoa itse omasta elämästään. Tutkimuksen tarkoituksena on lapsen arjen kuvaaminen kokemuksena ja strukturina sekä toisaalta lapsen haastattelututkimuksen kehittäminen. Tutkimuksen kohderyhmä on muodostunut 5–7-vuotiaista suomalaislapsista. (Kyrönlampi-Kylmänen, 2007.)

The Childrens Society on yksi johtavista lasten hyväntekeväisyysjärjestöistä Iso-Britanniassa, joka on toiminut jo useita vuosikymmeniä. Järjestön verkkosivujen sisältönä on muun muassa 2005 käynnistetyn hyvinvointiohjelman kuvaus, jonka tarkoituksena on ollut täyttää aukko tutkimuksissa, jotka käsittävät lasten näkemyksiä omasta hyvinvoinnista. Vuosittain tehtävään Good Childhood Report tutkimukseen on vuodesta 2005 alkaen vastannut 60 000 lasta ja nuorta. (The Childrens Society, 2019a.) Tutkimuksessa selvitetään lasten hyvinvointikäsitteitä kysyen muun muassa sitä, kuinka hyvänä ja sujuvana elämä lapselle näyttäytyy

tai mitä hän toivoisi elämässään olevan toisin. Lapsilta ja nuorilta kysytään myös tarkentavasti kuinka tyytyväisiä he ovat kotiin ja perhesuhteisiin, valinnanvapauteen, ystävyys- ja kaverisuhteisiin, materiaaliseen hyvinvointiin, terveyteen, olemukseen (ulkonäköön), tulevaisuuden näkymiin, kouluun sekä vapaa-aikaan. (The Childrens Society, 2019b.)

Good Childhood Report tutkimusaineistosta käy ilmi muun muassa seuraavanlaisia tuloksia:

- Lapset ovat huolissaan laajoista yhteiskunnallisista aiheista kuten rikollisuus, ympäristö ja tiedon jakaminen verkossa.
- Lasten hyvinvointi ystävyys-suhteissaan laskee.
- Lapset ovat selkeästi ilmaisseet ongelmistaan, mutta liian vähän on ollut kuuntelevia aikuisia. (The Childrens Society, 2019c.)

Hannele Mattsson ja Satu Smolander tekivät opinnäytetyön Laurea-ammattikorkeakoululle liittyen lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Opinnäytetyö liittyi Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (LAPE), joka on hallituksen kärkihanke. Laurea-ammattikorkeakoulu kehitti kuntien käyttöön digitaalisen työkalun, jonka avulla lasten ja perheiden hyvinvointia pystyttäisiin mittaamaan. Tätä työkalua kehitettiin hyödyntäen lasten hyvinvointitietoa. Keskeisinä tuloksina opinnäytetyössä esiin nousivat arkirutiinien, sosiaalisten suhteiden sekä perheen kanssa vietetyn ajan merkitys. (Mattsson & Smolander 2018.)

Mari Takkinen (YAMK) kehitti mittariston esikouluikäisten lasten hyvinvoinnin mittaamiseksi Ikaalisten kaupungille opiskellessaan Tampereen ammattikorkeakoulussa. Mittaristoa testattaessa hän keräsi myös tietoa esikouluikäisten lasten hyvinvoinnin tilasta Ikaalisissa. Lapsilta ja perheiltä kysyttiin, mistä hyvinvointi heidän mielestään koostuu. Lapsilta tietoa kerättiin teemahaastattelun avulla ja vanhemmille lähetettiin lomakekysely. Tutkimuksen tuloksena syntyi kaksi mittaristoa esikouluikäisten lasten hyvinvoinnin mittaamiseksi. Mittariston testaamisen yhteydessä nousi esiin esimerkiksi seuraavanlaisia puutteita lasten hyvinvoinnissa; kiusaamista, väsymystä aamuisin sekä vanhempien ja lasten yhdessä viettämisen ajan vähäisyys. (Takkinen 2013.)

5 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Joensuun Perheentalo, joka on vuonna 2013 perustettu yhteisötao Joensuun keskustassa. Se on osa Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimistoa. Talo toimii lasten ja lapsiperheiden kohtaamispaikkana, jonka toiminnalla halutaan lisätä asiakasryhmän hyvinvointia. Joensuun Perheentalo tarjoaa leikki- ja oleskelutilojen lisäksi tukea perheiden arkeen sekä ohjausta erilaisiin palveluihin. Toiminta tapahtuu yhteistyössä Joensuun kaupungin toimijoiden, järjestöjen, oppilaitosten sekä yritysten kanssa. (Perheentalo 2019.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa tietoa lasten kokemuksista ja käsityksistä koskien lapsuuteen liittyvää hyvinvointia. Suunnitelmалlemme saimme hyväksynnän huhtikuussa 2019, minkä jälkeen aloimme hakea tutkimuslupaa Pelastakaa Lapset ry:ltä ja solmimme toimeksiantosopimuksen Perheentalon kanssa.

Tutkimuskysymykset olivat:

Millaisia asioita hyvinvointi, arki ja osallisuus lapsen mukaan sisältää?

Mitä oma hyvinvointi, arki ja osallisuus lapsen mielestä ovat?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tavoitteena oli tavoittaa lapsen oma hyvinvoinnin kokemus. Toisessa kysymyksessä taas näkökulma oli lapsen käsitys, jonka on mahdollista olla omaa kokemusta laajempi.

6 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Aineiston keruun menetelmiksi valittiin lasten muistoista kysyminen Ihan omin sanoin! -muistelupäivänä sekä sähköinen kysely (liite 1). Sähköisen kyselyn osaluueiksi valikoitiin lapsen arki, osallisuus ja hyvinvointi. Lapsen arki sisälsi vastausvaihtoehdot asiasanoina, jotka olivat: ystävät, harrastus, perhe, koulu tai

päivähoito, leikkiminen, ruoka, uni, esineet ja tavarat. Koska tutkimuksessamme keskityimme hyvinvointiin rajaten sen ulkopuolelle turvallisuuteen tai sen puutteeseen sekä lapsen hoitoon liittyvät tekijät, näkyy tehty raja myös tutkimuskysymyksissä sekä kyselytutkimuksessa arjen määritelmää avaavina sisältöinä. Muistelupäivän avulla halusimme saada tietoa, kuinka lapsen muistot täydentävät käsitystä siitä, mikä lapsille on ollut merkityksellistä. Sekä muistelupäivänä että sähköisessä kyselyssä lapsen vastausten kirjaajana toimi hänen vanhempansa tai muu aikuinen, johon lapsella oli luottamuksellinen suhde. Tällä tavoin pyrittiin siihen, että lapsi saisi toimia yhteistyössä tutun ja turvallisen ihmisen kanssa, jolloin hänen olisi myös helpompaa tuottaa tietoa. Aineiston keruun kysymykset rakennettiin toimimaan parhaiten 6–8-vuotiaiden lasten kanssa, mutta emme kuitenkaan halunneet rajata tutkimusjoukon ikää liian tiukasti. Lapset, jotka halusivat tuoda esiin kokemuksiaan ja käsityksiään hyvinvoinnista, saivat vapaasti ottaa osaa tutkimukseen.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ihmistieteiden eettiseen ennakoarviointiin liittyvät periaatteet, jotka on jaettu kolmeen kategoriaan; tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviin periaatteisiin. Itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen sisältyy muun muassa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä riittävä tiedonanto tutkittaville koskien tutkimuksen luonnetta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.) Tärkeää on, että tutkija ymmärtää millaisten menetelmien avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan selvittää. Hänen on myös kyettävä olemaan joustava menetelmävalintoja tehdessään, jotta tutkimuskysymyksiin on mahdollista saada luotettavia vastauksia (Räsänen, Anttila & Melin 2005, 9–11). Triangulaatiolla tarkoitetaan monimetodista lähestymistapaa, joka voi yhdistää erilaisia menetelmiä, tutkimusaineistoja, lähestymistapoja tai tutkijoita. Monimetodista lähestymistapaa käytetään, kun halutaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta kattavamman aineiston avulla. (Vilkka 2015, 70–73.) Tutkimuksen reliabelius taas poistaa sattumanvaraisuuden ja kertoo sen, kuinka toistettavia tulokset ovat. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228.)

6.1 Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Vaikka toiminnallinen ja tutkimuksellinen opinnäytetyö ovat sisällöltään ja etenemiseltään hyvin samankaltaisia, on niissä myös eroja, jotka ilmenevät menetelmissä, tiedonhankinnassa ja tuotoksessa. Tutkimuksellisen opinnäytetyön tuotoksena syntyy uutta tietoa, joka tulee julkiseksi raportin muodossa. Vaikka uuden tiedon tuottaminen on tutkimuksellisen opinnäytetyön tavoite, tämän tiedon pohjalta voi syntyä myös kehittämistoimintaa. Tieteellistä tutkimusta ohjaavat tieteelliset säännöt ja vaatimukset. Tämä edellyttää tekijältä teorian, menetelmien, toteutuksen ja näiden sääntöjen hallintaa (Salonen 2013, 9–10). Tiedeyhteisöt valvovat tieteellistä tutkimusta yhdessä sopimiensa luotettavuuden mittareiden avulla. Suomessa tiedeyhteisönä toimivat yliopistot. Arvioinnin ehdot vaihtelevat ja ne voivat olla esimerkiksi tutkimuksen hyödynnettävyyteen, laatuun tai tiedon uutuusarvoon keskittyviä. Myös tutkimukseen osallistuvat voivat arvioida tutkimusta ja tässä yhtenä oleellisena kriteerinä toimii saatekirje, jonka perusteella tutkittava tekee päätöksen tutkimukseen osallistumisesta. (Vilka 2015, 188–193.)

Tutkimustieto voi antaa paremman näkemyksen siitä, mistä ongelmassa on kyse ja luoda käsitteitä, joiden avulla näkökulmat laajenevat sekä monipuolistaa arkista tietoa. Tutkimustoiminta voi olla hyvin monenlaista, kuten esimerkiksi kartoitusta, tietojen keräämistä tai omakohtaisten kokemusten esille tuomista. Tieteellisen tiedon tulee olla yleispätevää ja koko tiedeyhteisön saatavilla. Siinä ei saa olla puolueellisia näkökulmia eikä sillä saa edistää henkilökohtaista etua. Tieteellisen tiedon tulee myös kestää kriittinen tarkastelu. (Salonen 2013, 9; Hirsjärvi ym.2007, 20–21.)

6.2 Laadullinen tutkimus

Tuomi & Sarajärvi muistuttaa palaamaan aina siihen kysymykseen, jonka avulla määrittelee sen mitä on tekemässä, ja ymmärtääkö tutkimusta tehdessään toista ihmistä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75–76.) Laadullisessa tutkimuksessa ymmärtämisen mahdollisuus toimii kahteen suuntaan. Tutkijan on mahdollista ymmärtää henkilöä, joka tuottaa tutkimukseen tarvittavan tiedon.

Tutkimusraportin avulla hän pyrkii tuomaan tämän tiedon esille, jotta lukijan on mahdollista ymmärtää se samalla tavalla kuin tutkija. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76.) Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää tuoda esiin millaisia ovat olleet tutkimuksen kohderyhmä, paikka, jossa tutkimusta on tehty sekä tarkka kuvaus siitä, miten tutkimus on edennyt. Mikäli nämä asiat eivät löydy tutkimuksesta, on vaikeaa verrata kohtaavako toiminnan kuvaus sekä tulkinta ja mittaavatko tutkimuksen menetelmät sitä mitä niiden pitäisi mitata eli onko tutkimus validi. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228.)

Laadullinen aineisto voi syntyä tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tutkijasta riippuvainen aineisto syntyy esimerkiksi haastattelujen tai havainnoinnin avulla, kun tutkijasta riippumaton aineisto voi syntyä omaelämäkertojen tai päiväkirjojen kautta. Laadullinen tutkimus pyrkii analysoimaan pienen määrän tapauksia niin perusteellisesti kuin mahdollista. Tieteellisyyden kriteeri ei siis ole aineiston määrä vaan sen laatu. Kun tutkijalla ei ole ennako-odotuksia tutkimuksen tuloksista, puhutaan laadullisessa tutkimuksessa hypoteesittomuudesta. Tutkimussuunnitelma parhaimmillaan muokkautuu laadullisen tutkimuksen edetessä (Eskola & Suoranta 2014, 15–19).

6.3 Lapsinäkökulmainen tutkimus

Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen olennainen lähtökohta on etsiä sellainen tapa tutkia, jossa lapsi voi kertoa asioista oman näkemyksensä mukaan. Tähän vaikuttavat niin tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutus kuin itse tutkimustilanne. Kysymyksien asettelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, etteivät ennakkoon valitut teemat vaikuta liikaa lasten vastauksiin ja näin ollen tutkimustuloksiin. (Karlsson 2010, 130–131.) Mikäli tutkimuksen tavoitteena on saada aidosti selville, mikä on lapsen näkemys tutkittavaan ilmiöön, on ymmärrettävä muutamia asioita lapsen haastattelemisesta. Liisa Karlssonin mukaan lapsi useimmiten vastaa tarkasti kysytyyn kysymykseen avaamatta aihepiiriä välttämättä sen enempää. Lapset myös herkästi aistivat mitä aikuinen odottaa hänen sanovan tai millaisia asioita vastauksessa toivotaan tulevan esille. On siis tärkeää olla asettamatta ennako-odotuksia tai toivomuksia vastauksista

ja ymmärrettävä että sekä tiedostamaton että tietoinen johdattelu määrittävät niitä asioita, mitä lapsi ajattelee voivansa vastata. (Karlsson 2010, 28.) Karlssonin mukaan lapset osaavat tuottaa itseään koskevaa tietoa, mutta tutkijan kyky kuunnella lapsen vastauksia ja käsitellä häneltä saamaansa tietoa on lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa oleellista. (Karlsson 2010, 133).

Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen subjekti ja tiedon tuottaja on lapsi. Lapset katselevat maailmaa ja kokevat lapsuuden näkökulmasta, jota muu ikäluokka ei voi omakohtaisesti kokea. Lasten toiminta on aina sidoksissa ympäristöön, aikaan, paikkaan ja myös toisiin toimijoihin. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa lapselta voidaan saada tietoa vallitsevasta kulttuurista sekä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta tilasta. Painopiste tutkimuksessa on lapsen toiminnassa, kasvussa, oppimisessa sekä hänen tavassaan luoda omaa kulttuuriaan yhteisössä, jossa hän toimii. Jotta tutkimusta voitaisiin kutsua lapsinäkökulmaiseksi, tulee lapsen näkemys kulkea mukana koko tutkimusprosessin ajan (Karlsson 2010, 123–134).

6.4 Aineistonkeruun menetelmät

Menetelmän voidaan katsoa tarkoittavan tutkimuksen tekemisen yhteydessä keinoja, joiden avulla tutkittavasta ilmiöstä saadaan tietoa. Tutkimusmenetelmät valitaan sen perusteella, millaista tietoa ollaan etsimässä ja mistä tai keneltä sitä etsitään. Lisäksi menetelmän valintaan vaikuttavat käytettävissä oleva aika sekä eettiset näkökulmat kuten yksityisyyden suoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 178–181.) Korkiakangas liittyy muistin inhimillisen toimintaan ja suhtautuu muistelun kautta saatavaan aineistoon tutkimusta rikastavassa merkityksessä. Hänen näkemyksensä mukaan muistin kautta on tavoitettavissa elämän moninaisuus. (Korkiakangas 2006, 132) Muistitietotutkimukselle luonteenomaista on se, että muistitiedon avulla meille avautuu ennen kaikkea tapahtumien merkitys. Muisto itse tapahtumasta ei olekaan niin oleellinen. (Portelli 2006, 55.)

Muistitietotutkimusta tehtäessä tulee hyväksyä se, että tutkimuksella on aina omat erityiset ominaisuutensa, painotusalueensa ja aikaan sidonnaiset tapansa (Fingerroos & Peltonen 2006, 17). Muistitietotutkimuksen voi nähdä metodina eli apuvälineenä aineistoa muodostettaessa ja sen merkitys on nähtävissä vallitsevien totuuksien ja tulkintojen laajemman ymmärryksen tavoittamisessa. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27–29). Muistelussa on aina henkilökohtaisen kokemuksen näkökulma. (Tuomaala 2006, 273). Muistitieto käsittää muistitiedon olevan muistelijoiden näkökulma menneisyyteen ja tutkijan tehtäväksi jää tällöin esittää tämä menneisyys ja tehdä siitä tulkintoja (Fingerroos & Peltonen 2006, 9–10).

Kyselyn avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Kyselylomaketta käyttämällä tietoa voidaan kerätä käyttäytymisestä ja toiminnasta, asenteista sekä mielipiteistä. Mikäli kyselyn avulla halutaan täsmällistä tietoa todellisuudessa tapahtuneista asioista, tulee kysymykset suunnitella niin, että ne ovat mahdollisimman yksinkertaisesti esitetty joko monivalinta- tai avoimina kysymyksinä. Varsinaisten tutkimuskysymysten lisäksi lomakkeessa voidaan kysyä vastaajaan liittyviä taustatietoja kuten ikää, sukupuolta tai ammattia. Kyselytutkimuksessa käytetyt kysymykset ovat avoimia, monivalinta- tai asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Avoimet kysymykset mahdollistavat omin sanoin vastaamisen ja vastausten perusteella tutkija voi saada vihjeitä siitä, kuinka motivoitunut vastaaja on ja millaisia asioita hän pitää keskeisinä vastatessaan. Monivalintakysymyksiin vastaaminen ja niiden analysointi on helpompaa kuin avoimissa kysymyksissä. Vastauksia on myös mahdollista vertailla. Hyvä kyselylomake on selkeä ja kysymykset ovat tarkkoja, lyhyitä, niitä ei ole liikaa, eivätkä ne ole epäloogisessa järjestyksessä. Myös mahdollisuus jättää vastaamatta on tärkeää. (Hirsjärvi ym. 2007, 190–198.)

Kun aineistoa kerätään kyselyn avulla, tutkijan ei ole mahdollista esittää lisäkysymyksiä tai tehdä havaintoja kuten esimerkiksi haastattelutilanteessa. Siksi kyselylomaketta suunniteltaessa tulisikin ottaa huomioon väärinymmärryksien mahdollisuudet sekä se, että jokaiselle vastaajalle löytyisi vastausvaihtoehto ja mielipiteen selvittäminen olisi mahdollista. (Valli 2010, 236.) Kyselytutkimuksiin liittyy heikkouksia, joita voivat olla esimerkiksi

väärinymmärryksien mahdollisuus, vastaajakato sekä mahdottomuus tietää, kuinka tunnollisesti ja rehellisesti kysymyksiin on vastattu. Hyvän kyselytutkimuslomakkeen laatimiseen vaaditaan tutkijalta aikaa ja osaamista. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Internetin käytön lisääntyminen ja edulliset kyselyn toteuttamiskustannukset ovat vaikuttaneet sähköisten kyselyjen yleistymiseen. Sähköisen kyselyn voidaan ajatella tuovan uudenlaista hyötyä tutkimuksiin, mutta haasteiltakaan ei vältytä. Esimerkiksi arkaluontoisia asioita koskeviin kysymyksiin, vastaajan voi olla helpompi vastata, kun haastattelija ei ole hänen kanssaan kasvokkain. Kuitenkin väärinymmärrykset ja virhetulkinnot ovat todennäköisempiä, kun haastattelija ei pysty havainnoimaan haastateltavaa. (Räsänen & Sarpila 2013, 68–69.) Visuaalisuus on sähköisen kyselyn vahvuus ja vaihtoehtoja ulkoasun suunnittelussa sekä äänen tai videoiden käyttämisessä on lähes rajattomasti. Ulkoasua ja vastaamisen mahdollistamista mietittäessä, tulisi kuitenkin aina pitää mielessä kyselyn kohderyhmä. Teknologiset laitteet kuten älypuhelimet ja tabletit ovat lisääntyneet viime vuosina ja kyselyn toimivuus olisikin hyvä testata eri laitteilla ennen julkaisua. (Valli & Perkkilä 2018, 117–118.) Sähköisen kyselyn etuihin sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa lukeutuu se, että sähköinen kysely voidaan helposti ja edullisesti lähettää suurelle joukolle. Näin ollen myös vastauksia on mahdollista saada enemmän kuin paperilomakkeen avulla. Litterointia ei tarvita, koska vastaukset voidaan suoraan tulostaa tekstiksi. Laadullisen tutkimuksen kannalta oleellista sähköisen kyselyn käytössä on, että avoimien kysymysten vastaustilaa ei tarvitse rajata millään tavalla ja kysymyksiin vastaaminen voidaan asettaa vapaaehtoiseksi. (Ronkainen, Mertala & Karjalainen 2008, 17–22.)

Sähköisen tutkimuksen aineisto lähtee rakentumaan osallistumiskutsusta, joka lähetetään yleensä sähköpostitse tai virtuaalisten verkostojen kautta sellaisille henkilöille, joilla on jokin suhde tutkittavaan ilmiöön. Ilmiön kannalta oleelliset kokemukset ja vastausten sisältö nousevat keskiöön tilastollisuuden sijaan. (Ronkainen 2008, 72–74.) Facebook ja Twitter ovat sosiaalisen median alustoja, joilla kysely voidaan julkaista. Tällöin tutkija ei valikoi tutkittaviaan tai ole heihin ennakkoon yhteydessä, mutta asetuksia muokkaamalla voidaan rajata

osallistujia esimerkiksi ikäryhmän tai sukupuolen mukaan. (Valli & Perkkilä 2018, 119–120.) Sähköistä kyselyä kootessa, voidaan kysymysten asemoinnilla vaikuttaa siihen, että vastaukset muodostavat selkeitä kokonaisuuksia teemoittain. Myös vastaajan liikkumista kyselylomakkeella voidaan säädellä, jolloin mahdollisuus, että muut kysymykset vaikuttavat vastattavana olevaan kysymykseen, pienenee. Kuitenkin vastaajan tulisi hahmottaa kyselykokonaisuus antaakseen tutkimuksen kannalta laadukkaita vastauksia. (Selkälä 2013, 110–116.)

7 Aineistonkeruun toteutus

Tavoitteenamme oli lapsen oma asiantuntijuus huomioiden saada tietoa lapsen kokemuksista ja käsityksistä koskien lapsen hyvinvointia. Aineiston keruu tapahtui Ihan omin sanoin! -muistelupäivässä ja sähköisenä kyselytutkimuksena. Osallistujia muistelupäivään sekä sähköiseen kyselytutkimukseen etsittiin Perheentalon ja Joensuun Pelastakaa Lapset ry:n toiminnassa mukana olleilta lapsilta, joilla oli henkilökohtainen kokemussuhde Joensuun Perheentaloon ja sen järjestämään toimintaan. Sähköiseen kyselytutkimukseen pystyivät osallistumaan kaikki lapset. Muistelupäivästä tiedotettiin Joensuun Perheentalolle vietyjen muistelupäivän mainosten avulla (liite 2). Sähköisestä kyselytutkimuksesta tiedotettiin Joensuun Perheentalon Facebook -sivuilla ja kävimme paikan päällä sekä touko- että lokakuussa kertomassa mahdollisuudesta osallistua kyselyyn. Jätimme myös tulostettuja lomakkeita sekä palautuslaatikon syyslomaviikon ajaksi, jolloin Joensuun Perheentalolla oli odotettavissa suurempi määrä vierailijoita. Tällä tavoin pyrimme varmistamaan, että kyselyyn osallistuminen olisi kaikille halukkaille mahdollista. Lupalomakkeet ja saatekirjeet (liitteet 3 ja 4) toimitettiin muistelupäivään ilmoittautuneille sähköpostitse ennen osallistumista ja kävimme vielä muistelupäivän aluksi läpi keskeisimpiä asioita vanhempien sekä lasten kanssa.

Alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa sähköinen kysely vain toukokuussa, mutta toimeksiantajan kanssa sovimme suullisesti, että kysely olisi mahdollista

toteuttaa vielä uudestaan syksyn aikana. Päätimme avata kyselyn uudestaan lokakuun ajaksi. Tällöin ne, jotka eivät ehkä toukokuussa ehtineet ottaa osaa kyselyyn loma-aikojen takia, pystyivät osallistumaan kyselyyn lokakuussa. Opinnäytetyön tekijöinä halusimme myös mahdollistaa mahdollisimman kattavan tutkimusaineiston. Suostumusta tutkimukseen muistelupäivän osalta pyysimme kahdella eri lomakkeella. Toinen lomake oli tarkoitettu huoltajille, jotka hyväksyvät lapsen osallistumisen tutkimukseen, toimintapäivän aikana syntyneen aineiston käytön tutkimuksessamme sekä julkaisun opinnäytetyömme yhteydessä. Lapsen lomakkeen rakensimme hyvin ymmärrettävään muotoon ja kävimme sen sisältämät asiat tutkittavien kanssa vielä toimintapäivänä läpi. Sähköisen kyselylomakkeen alkuun laitoimme suostumuslomakkeiden sisältämät asiat tiivistetysti ja ohjeistuksen, jonka avulla lapsen apuna oleva aikuinen voi kertoa tutkimuksesta lapselle. Raittila, Vuorisalo, Rutanen mukaan haastattelupaikan valinta on merkityksellinen: sen täytyy olla lapselle turvallinen, mielellään lapsen omaa aluetta, mutta kuitenkin rauhallinen, haastatteluun keskittymisen mahdollistava. Esimerkiksi koti haastattelupaikkana saattaa olla lapsen omaa aluetta ja sinänsä helpottaa lapsen avoimena olemista. (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 317–318.)

7.1 Muistelupäivän kuvaus

Ihan omin sanoin! -muistelupäivää varten kokosimme Joensuun Perheentalon koordinaattorin havaintojen perusteella kartan ja tukilapun aikuiselle (liitteet 6 ja 7), jossa oli kuvavihjeiden avulla hahmoteltu asioita, joita lapset käyttävät talolla vieraillessaan paljon. Muistelupäivä ajoittui lauantaille 4.5. klo 10–12 väliselle ajalle. Meidän lisäksi paikalla olivat sekä Joensuun Perheentalon koordinaattori että yksi henkilökunnan jäsen auttamassa päivän toteutuksessa. Perheitä oli informoitu lastenhoitoavusta ja koska paikalle saapui muutamia sisaruksia, tuli tämä apu tarpeeseen, jotta vanhempi sai rauhassa kiertää muistelupäivän pisteitä yhden lapsen kanssa kerrallaan. Näin minimoimme myös sen, että toisen sisaruksen vastaukset vaikuttaisivat toisen vastauksiin.

Muistelupäivää markkinoitiin Joensuun Perheentalon Facebook –sivuilla, Joensuun Pelastakaa Lapset ry:n toiminnan piirissä oleville sähköpostitse sekä Perheentalolle vietyjen mainosten avulla. Myös henkilökunta pyrki kertomaan asiakkailleen mahdollisuudesta osallistua muistelupäivään. Ennakkoon ilmoittautuneita lapsia oli seitsemän ja paikalle saapui ilman ilmoittautumista vielä kaksi lasta eli lapsia oli yhteensä yhdeksän. Lapset olivat iältään 4–8- vuotta. Muistelupäivän aluksi kävimme vielä sekä lasten että aikuisten kanssa läpi päivän tarkoitusta ja yksityiskohtia liittyen päivän kulkuun. Vanhemmille annettiin vinkkejä kuinka tukea lasta muistelukierroksen aikana ja lasten kanssa virittäydettiin tulevaa muistelua varten pohtimalla mitä muistot ovat. Ohjeistuksen jälkeen teimme vielä lapsi-vanhempi –rentoutumisharjoituksen, jonka tarkoitus oli rauhoittua hetkeen ja ikään kuin tyhjentää mieli tulevaa muistelua varten. Tämän jälkeen osallistujat saivat omaan tahtiin lähteä kiertämään muistelupisteitä. Muistelukierroksen pisteille olimme laittaneet kolme kuvaa hymiöinä; hyvä, neutraali/en osaa sanoa, huono. Lapset saivat hymiöistä valita, mikä kuvasi parhaiten heidän muistoaan ja tämän kuvauksen vanhemmat piirsivät tai kirjoittivat vastauspaperiin. Valinnan perusteella vältimme tulkitsemasta lapsen vastausta hyväksi muistoksi ilman varmuutta asiasta.

7.2 Sähköisen kyselytutkimuksen toteutuksen kuvaus

Sähköisellä kyselyllä kykenimme tavoittamaan paljon lapsiperheitä hyödyntäen sekä Joensuun Perheentalon Facebook – kanavaa, että Joensuun Pelastakaa Lapset ry:n asiakasrekisteriä/sähköpostilistaa kyselystä tiedottamisessa. Lasten hyvinvointikysely kohdennettiin toimimaan ensisijaisesti 6–8-vuotiaille lapsille, mutta halusimme olla rajaamatta ketään kohderyhmästä, eli lapseksi itsensä kokevista, pois. Lapsuus voidaan määritellä monien kriteerien perusteella. Ajattelemme kuitenkin, että sosiaalisen hyvinvoinnin kontekstissa lapsuuden subjektiivinen kokemus on ratkaisevampi tekijä, kuin syntymähetkeen perustuvan iän mukainen lapsuus.

Kyselyn onnistumisen edellytykset liittyivät kysymysten muodostamiseen lapselle ymmärrettäviksi, mutta myös kyselytilanteen muodostamiseksi lapselle

luontevaksi ja turvalliseksi. Lähdimme suunnittelemaan kyselyä, jossa lapsen ei tarvitsisikaan kohdata vierasta haastattelijaa, vaan jonka hän voisi toteuttaa tutuimman mahdollisen ihmisen kanssa. Päädyimme suunnittelemaan kyselyn, jossa lapsi tuottaa vastauksen aikuisen esittämään kysymykseen ja aikuinen kirjaa tämän talteen. Kyselyyn vastaamisen ajankohta oli lapsen ja aikuisen valittavissa, jolloin molempien motivaatio sekä jaksaminen vastasivat mahdollisimman hyvin kyselyyn osallistumisen vaatimuksia. Vastauspaikkana voitiin hyödyntää kotia ja sen tuttua, rauhoittavaa ympäristöä.

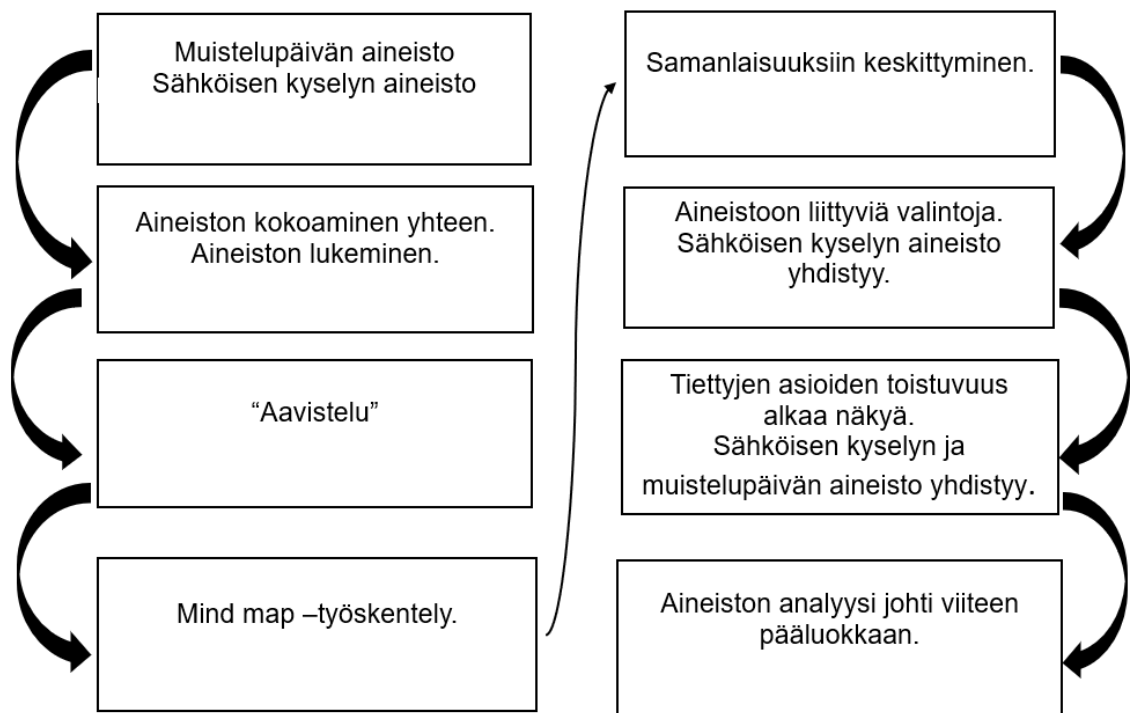
Tutkimuksemme luotettavuuden vuoksi arki, osallisuus ja hyvinvointi avattiin lyhyesti kyselyn yhteydessä voidaksemme varmistua osallistujien ymmärtäneen kysytyn asian ja vastanneen sen mukaisesti. Käsitteiden määrittelyyn käytimme mahdollisimman selkokielistä ja lyhyttä kuvausta. Määritelmiä testattiin ennen kyselyn julkaisemista lapsilla, joiden ikä oli tutkimukseen osallistuviin nähden sopiva ja muokattiin niiltä osin mikä havaittiin lapsille vaikeaksi ymmärtää. Testasimme kyselyn toimivuutta viidelle koehenkilölle, jotka olivat 4–10-vuotiaita eli sopivat kohderyhmäämme hyvin. Kyselyä korjattiin kokeilusta saadun tiedon perusteella kuitenkin vain vähän. Kysely oli aktiivinen sekä touko- että lokakuun ajan, yhteensä kaksi kuukautta. Kysely suunniteltiin toimivan parhaiten 6–8-vuotiaiden parissa ja heitä oli vastaajista 50 %. Iän oli jättänyt ilmoittamatta yksi vastaajista. Kysely toteutettiin kahtena eri ajankohtana touko- sekä lokakuussa riittävän aineiston saamiseksi. Kyselyyn vastasi yhteensä 32 lasta. Aineisto kerättiin yhteen kirjaamalla se tiedostomuotoon ja käyttämällä Ariel 12 fonttia rivivälillä 1. Aineistoa kertyi sähköisestä kyselystä 18 sivua ja muistelupäivästä 7 sivua.

8 Laadullisen aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on Eskolan ja Suorannan mukaan luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään aineisto tiivistämään kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota; päinvastoin pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta

aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 2014, 138.) Eskolan ja Suorannan mukainen analyysin tarkoitus on ollut koko ajan analyysimme punaisena lankana. Se on toiminut lähtökohtana ja olemme palanneet siihen kaikissa analyysin vaiheissa tarkistaen, että aineiston lähtökohta eli lapsen ääni säilyy läpi analyysin mukana. Lapsen ääni sitaatteina oli meille tutkijoina merkityksellinen asia pitää mukana, koska emme halunneet menettää tämän tutkimuksen erityispiirrettä, joka on nimenomaan lapsen osallistuminen kertojana. Eskola & Suoranta muistuttaa kuitenkin, että tarkoituksenmukaista ei ole jättää tutkimusta sitaattikokoelmaksi, sillä irrallisina ne eivät osoita analyysinä ja johtopäätöksinä vakuuttavaa lopputulosta. (Eskola & Suoranta 2014, 176.)

Olemme toteuttaneet analyysin aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä, josta kuviona analyysipolku (kuvio 1), jota voidaan Tuomi & Sarajärven (2004, 93) mukaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä.

Kuvio 1. Analyysipolku (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123 mukailen).

Ensimmäisenä vaiheena on aineiston sisältöön perehtyminen. Myös Kanasen mukaan haaste laadullisen tutkimuksen aineiston kohdalla on, että se vaatii työstämistä ennen varsinaiseen analyysivaiheeseen pääsemistä (Kananen 2008,

88). Tuomi & Sarajärven mukaan aineiston sisältöön perehtyminen on myös ensimmäinen työvaihe ennen varsinaista analyysiä. Meille tämä työstäminen tarkoitti aineiston toistuvaa läpikäymistä, lukemista ja pyrkimystä ymmärtää mistä on kyse. Lukemalla ja toistuvalla läpikäymisellä, aineisto tuli meille tutuksi, mikä mahdollisti alustavat hahmotelmat. Tätä Kananen kuvaa tutkijan “aavisteluna” siitä, mitä hän aineistosta etsii (Kananen 2008, 88). Mind mapin otimme avuksi listatessamme pelkistettyjä ilmauksia ja sen avulla pystyimme rytmittämään aineistoa samankaltaisuuksien suuntaan.

Yksi pelkistämisen keinoista on koodaus, jonka jokainen tutkija toteuttaa itselleen sopivalla työskentelytavalla (Kananen 2008, 88–89). Tuomi & Sarajärven aineistolähtöisen sisällönanalyysin malli sisältää myös pelkistämisen vaiheita, joiden kautta päästään luokitteluun löytäen näin aineistosta alaluokkien kautta yläluokat. Käytimme analyysin tässä vaiheessa olemassa olevia teemoja, jotka noudattavat tutkimuskysymysten muotoa ollen teema 1. lapsen arki, teema 2. osallisuus, teema 3. hyvinvointi ja teema 4. muistelutyöskentely. Tuomi & Sarajärven mukaan näkemysten ja yhteisten ominaisuuksien etsiminen ja näistä yhteisistä näkemyksistä muodostuva yleistys voidaan nähdä eräänlaisena tyyppiesimerkkinä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107).

Aineiston pelkistämisen vaiheissa tunnistimme ja rajasimme ne asiat, jotka tutkimuskysymyksiemme kannalta olivat olennaisia ja, jotka veivät prosessia koko ajan yleistävämpään muotoon. Taulukko 1 (alla) kuvaa tekemäämme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, alkuperäisestä ilmaisusta päätyen pääluokkaan.

Alkuperäinen ilmaisu	Alkuperäinen ilmaisu	Alkuperäinen ilmaisu
“Tietenkin olen laittanut ruokaa. Herneet ei kuulu leivän päälle.” (4a)	“Siellä (päivähoidossa) käydään joka päivä” (4b)	“Voin päättää mitä leikin ja millaisiin vaatteisiin pukeudun. Saan myös päättää, että mua ei kiusata.” (8a.)
Pelkistetty ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu
Ruuanlaittoleikki. Leivän tekeminen.	Päivittäinen tekeminen.	Leikin ja vaatteiden valitseminen. Valinta, ettei kiusata.
Alaluokka	Alaluokka	Alaluokka
Yhteiset toimintatavat.	Struktuuri. Toisto.	Valinnan mahdollisuus. Oma hyvinvointi.
Yläluokka	Yläluokka	Yläluokka
Tavat.	Tavat. Toistuvuus.	Valinnat. Omat rajat.
Pääluokka		
Elämän jäsentyminen		

Taulukko 1. Esimerkki analyysistä.

9 Tulokset

Tavoitteena analyysissä oli tunnistaa lasten vastauksista yhtäläisyyksiä ajateltaessa lapsuuteen liittyvää hyvinvointia. Lasten tuottamat hyvinvoinnin kokemukset ja käsitykset pystyi aineiston analyysin perusteella jakamaan viiteen pääluokkaan, joita nyt tulosten kohdalla kutsumme 1. Toiminta ja aktiivisuus, 2. Sosiaaliset suhteet, 3. Huolenpito ja hoiva, 4. Elämän jäsentyminen sekä 5. Tiedollinen kehitys ja emotionaalinen tarvitsevuus. Osa-alueisiin jakaminen ei

tapahtunut itsestään selvästi vaan vaati meiltä analyysivaiheessa paljon pohdintaa siinä, mikä oli kulloinkin annetun vastauksen keskeisin ydin. Osittain vastauksissa oli nähtävissä monien edellä mainittujen osa-alueiden viitteitä, mutta tehtävämme olikin tunnistaa se mitä lapsen vastaus erityisesti pyrki kuvaamaan. Alkuperäisen ilmaisun yhteydessä olemme käyttäneet aakkostusta eritelläksemme jokaisen vastaajan.

9.1 Toiminta ja aktiivisuus

Tuloksena toiminta ja aktiivisuus edusti lapsille tekemistä ja tekemiseen kohdistuvia toiveita. Lapset kertoivat minkälaisia asioita he tekevät ja toivoisivat voivansa tehdä. Aineistosta nousi asioiden ja tekemisen mahdollisuus sekä tekemisen moninaisuus. Lapset sanoittivat tekemisen mahdollisuutta sanoen, että saavat tehdä jotakin.

”Sitä [piano] saa soittaa” (4a)

”Hypin täällä ja sain hyppiä minne vain” (6a)

”Voi tehdä, vaikka majan” (6b)

Osassa vastauksia lapsi näyttäytyi todella monipuolisena toimijana. Hänen aktiivisuutensa kohdentui osallistumiseen, yhdessä pelaamiseen, erilaisiin toimintaympäristöihin sekä yhteisöihin. Osalla lapsista tekeminen kuvautui olemisena lähinnä kotona tai korkeintaan yhteen tekemiseen kohdistuvana mainintana. Pelaaminen oli yleisin aktiivisuuden ja toiminnan vastauksia yhdistävä tekijä. Lapset kuvasivat sosiaalisina peleinä lautapeliä, pelaamista sekä joukkuepelejä, yleisimmin jalkapalloa. Vastauksissa mainittiin myös tietokone- ja konsolipelit.

”Että tekee jotain, esim. sirkustempujen tekeminen, luistelu, tanssiminen, ratsastamista, lukemista, tiskaamista, pöydän kattamista.”
(5b)

”Olen perheen kanssa.” (8b.)

”Käyn koulussa, pelaan” (8c)

Lasten toiveet tekemisen sisällöstä olivat toiveita esimerkiksi piirtämisestä ja leikkimisestä eli resursseina lähinnä aikaa ja pieniä hankintoja. Toisaalta vastaukset sisälsivät toiveita, jotka edellyttivät suurempia taloudellisia resursseja toteutuakseen. Aineiston perusteella nousi selkeästi esille alle kouluikäisten osallistujien kotona yhdessä vietettyyn aikaan liittyvät toiveet, kun taas kyselyyn vastanneet kouluikäiset osasivat jo toivoa asioita kuten matkustamista ja huvipuistovierailuja.

“Leikin paljon legoilla” (7a)

“Piirustuksia ja veljen kanssa leikkiä” (5a)

“No olla perheen kanssa peliä ulkona, uimaan meno perheen kanssa ja mennä ulkomaahan perheen kanssa ja Kesämaahan” (10a.)

“Käydä Linnanmäellä ja muissa paikoissa, joissa saa riehua.” (9a.)

Toiset lapset kuvasivat toiveitaan olemassa olevaa kohtaan kokemansa tyytyväisyyden kautta. Toisille tyytyväisyys merkitsi sitä, että he toivoivat toiminnan ja tekemisen sisällöiksi sitä, mikä heille oli jo mahdollista ja mitä elämään jo sisältyi. Osa kuvasi suhtautumista arkiseen tekemiseen siten, että asiat olivat näiden suhteen hyvin.

9.2 Sosiaaliset suhteet

Lasten kertoman mukaan heidän sosiaalinen ympäristönsä oli moninainen. Lapset kuvasivat perheeseen, ystäviin sekä päivähoiton, koulun ja harrastusten sosiaalisiin yhteisöihin liittyviä suhteitaan sanamuodoilla, joista oli nähtävissä ystävien ja ihmissuhteiden merkitys.

Lapset kertoivat, kenen kanssa ja mitä olivat leikkineet ja miten leikin dynamiikka oli toiminut. Lapset olivat osanneet kuvata hyvän ja onnistuneen leikin sisältöjä sekä haastavissa leikeissä tapahtuneita asioita. Lapset kuvasivat myös yksin leikkimistä siten, että leikki mahdollistui turvallisen aikuisen läsnä ollessa tai kodin kaltaisissa, tutuissa ympäristöissä.

“Olen pomppinut täällä. Olen leikkinyt täällä. Olen yksin täällä ja X:n kanssa. Olen nukkunut tyynyissä” (4c.)

“Yritettiin rakentaa legokaupunki kun [x] tuli rikkomaan kaupunkia ja se romahti.” (6a.)

“Äitin kanssa ja yksin leikkinyt. Leikkinyt maatilaa.” (4,5a.)

Lasten vastauksissa ystävyys kuvautui laajassa merkityksessään sisältäen ystävän tarjoaman avun, tekemisen ja seuran mutta kohdentuen tarkkanäköisesti myös siihen, että ystävällisyys on toisen huomioimista esimerkiksi vastauksen mukaisena tervehdyksenä.

"Ne (ystävät) sanoo hei. (5a)

Ystävät: sitä että niihin voi luottaa. niitten kanssa on kiva olla. saa hyviä ideoita. Mukavaa. (10b)

“Ystävän kanssa leikitään” (5c)

“Ystävät on seuraa. Yhdessä leikkimistä” (6d.)

9.3 Huolenpito ja hoiva

Lapset tuottivat vastauksia kannattelevista ihmissuhteista, jotka pystyivät tarjoamaan heille huolenpitoa ja hoivaa. Huolenpidolle ja hoivalle oli tyypillistä syli, hellyys, läheisyys ja yhteinen kiireetön aika, joiden taustalla on nähtävissä turvallinen rakkaussuhde lapsen ja aikuisen välillä.

“Perhe tarkoittaa hoitoa ja rakkautta” (9a.)

“No lapsena varmaan kuului aina hyvää, kun paljon kai olin sylissä. Kuvissa ainakin aina sylissä.” (11a.)

“Silityksessä kuuluu hyvää ja kun pajataan. Syli ja kun koko perhe koolla” (6c.)

Kasvatustehtäviin osallistuville aikuisille kuten opettajille ja päiväkodin henkilökunnalle lapset tunnistivat tukeen ja apuun liittyviä tehtäviä.

"Tykkään siitä, että opet auttaa" (6c)

9.4 Elämän jäsentyminen

Lapsia puhutti sääntöjen, rytmin, huolellisuuden ja jopa tottelemisen tekijät. Lapset kokivat koulun ja päivähoidon edustavan heille näitä asioita.

"Menee ajoissa kouluun ja tekee kaiken täysillä. Sitten tulee kotiin" (10b.)

"Päivähoidossa totellaan aikuisia" (6e.)

"Siellä (päivähoidossa) käydään joka päivä" (4b)

Lapset olivat hahmottaneet omaa ja toisten toimintaa yhteisöissä noudatettavien sääntöjen kautta. He ovat säädelleet omaa toimintaansa sääntöjen ja yleisten tapaisuuksien mukaan ja havainnoineet toisten lasten toimintaa. Lasten yhteistoimintataidot näyttäytyivät esimerkiksi yhteisöjen ja koko yhteiskunnan toimivuuden edellyttämisen ja käsittämisen taitoina kuten roskien lajitteluna tai oman työskentelyn ohjauksena esimerkiksi siinä, miten voileipä kootaan.

"Muistan kun X yrittänyt kiivetä täällä. Muistan kun X repi nauhaa." (6a.)

"Sellaisia (muistoja), että roskat laitetaan oikeesti näihin. Aina. Mutta missä roska?" (4a.)

"Tietenkin olen laittanut ruokaa. Herneet ei kuulu leivän päälle." (4a.)

Lapset vaikuttivat tunnistaneen mahdollisuuden päättää sisältäneen myös vastuuta. Vastuuta tunnistettiin omaan toimintaan kohdistuvassa, aikuisuuteen kasvamisessa sekä itsestä huolen pitämisessä.

"Voin päättää mitä leikin ja millaisiin vaatteisiin pukeudun. Saan myös päättää, että mua ei kiusata." (8a.)

"Miun mielestä saan päättää vaikkapa, että miten paljon syön ja mitä; Leikinkö vai en; meenkö pihalle vai en ja kenen kaa pyöräilen; Joskus saan valita kaupasta tavaroita ja mitä kotona syödään; Hesburgerissa saan valita, otanko lelun vai jäätelön; "Saan päättää meenkö sohvalle vai lattialle" (6c)

"Opettelee kerhossa, vaikka miten ollaan pihalla, että jos osaa avata väliportin niin ei avaa omin luvun ja mene isojen puolelle. Isommat voi ottaa ruokaa kehossa itse... Kerhossa on tärkeintä opetella sääntöjä..." (5b)

9.5 Tiedollinen kehitys ja emotionaalinen tarvitsevuus

Tiedollisen kehityksen ja emotionaalisen tarvitsevuuden tulos pitää sisällään huomion, jossa lapsen voi nähdä ikätasoisesti kehittyneenä tiedollisena ja älyllisenä yksilönä, mutta samanaikaisesti hänen emotionaalinen tarvitsevuutensa tulee korostuneesti esille.

Lapset tarjosivat henkilökohtaisen käsityksensä ja omakohtaisen kokemuksensa silloinkin, kun pyrittiin tavoittamaan yleistä hyvinvointikäsitystä. Tämä näkyi siten että lapset vastasivat nimeämällä kuvaan oman perheenjäsenen tai vastaamalla omaa tekijyyttään piirtäjänä tai kirjoittajana korostaen.

"Puhelin, tabletti, karkkia, purkkaa ja pikkusisko" (8d.)

"Ukki oisin kirjottanu". (4b.)

Useimmat lapset kertoivat heille kuuluvan hyvää. Toiset lapset toivat tämän lisäksi esiin, tekijöitä, jotka vastasivat ennemminkin kysymykseen, joka olisi voinut olla "Mitä huonoa sinulle ei kuulu?". Lapset kokivat olevansa onnekkaita esimerkiksi siksi, että ei ole sotaa, johon itse olisi joutunut osalliseksi tai nälkää, johon ei saisi ruokaa syödäkseen. Vastauksissa näkyi myös perheen olemassaolon tärkeys.

“Hyvää ja sitten no, hyvää! Minulla on hyvät oltavat ei ole nälkä eikä jano ja katto pään päällä ja perhe ja kavereita.” (10a.)

“Hyvää. Tunnen vain oloni hyväksi eikä tapahdu mitään pahaa” (8a.)

“Hyvää, äiti ja isä on hyvä.” (7a)

“Tarvitsen ruokaa, ystävät, äiti.”(8b)

Aineistossa näkyi myös asioita, joita lapset ajattelivat heiltä odotettavan. Tällaisia asioita olivat vastuullistaminen esimerkiksi käyttäytymiseen ja tulevaisuuden valintoihin liittyen sekä sellaiseen toimintaan kohdistuvat odotukset, joihin ei voida ajatella lapsen voivan vaikuttaa. Odotusten asettajaksi lasten vastauksissa kuvastuu aikuinen.

“Että nukutaan reippaasti” (5a)

“Esineet ja tavarat on asioita, joita ei saa rikkoa” (6e)

10 Tulosten tarkastelu

Tulokset jakautuivat viiteen kokoavaan tulokseen käsittäen toiminnan ja aktiivisuuden, sosiaalisten suhteiden, huolenpidon ja hoivan, elämän jäsentymisen sekä ikätasoisien tiedollisen kehityksen ja emotionaalisen tarvitsevuuden rinnakkaiset näkökulmat. Lapsen oma ymmärrys hyvinvoinnin moninaisuudesta näyttäytyy kysymyksen laatijan näkökulmaa monipuolisempaan ollen jopa vastauksia, joita aikuinen ei ymmärtänyt kysyä. Tuloksista käy ilmi yhdenmukaisuus Karlssonin ajatusten kanssa; haaste ei olekaan se, että lapset eivät osaisi tuottaa tietoa vaan, että osaavatko aikuiset kuunnella ja käsitellä lapsen tuottamaa tietoa (Karlsson 2010, 133). Lapsen hyvinvointia ei voida myöskään lähestyä stabiilina tilana vaan siihen vaikuttaa Minkkisen näkemys lapsuudesta elämänvaiheena, johon sisältyy biologinen, kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys sekä niiden mukanaan tuomat muutokset ja haasteet (Minkkinen 2015, 25).

Lasten vastauksissa ajankäytön merkitys ja sisältö oli keskeinen tekijä. Mitä tehtiin, kenen kanssa ja miten. Nämä asiat tulivat toiminnan ja aktiivisuuden, sosiaalisten suhteiden sekä elämän jäsentymisen näkökulmissa ollen osittain keskenään lomittaisina vastauksina. Lapset pelasivat erilaisia pelejä pääsääntöisesti jonkun kanssa yhdessä. Yhdessä tekemisen merkitys on havaittavissa Allardt'n hyvinvointiteorian mukaisesti solidaarisuuden ja toveruuden tarpeena tai tarpeena kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon. (Allardt 1976, 43). Lapsen kasvaessa myös erilaisten sosiaalisten suhteiden verkosto laajenee ja sen monimuotoisuus tukee uusina psyykkisinä rakenteina hyvinvointia (Wahlman-Neuvonen & Hannonen 2015, 40). Isommallekin lapselle (9–12-vuotiaat) perheen tarjoama luottamus, hyväksyntä ja yhteinen aika ovat merkityksellisiä (MLL 2019b).

Lapsia puhuttivat sääntöjen, rytmien, huolellisuuden ja jopa tottelemisen teemat. Lapset kokivat koulun ja päivähoiton edustavan heille näitä asioita. Vuorokauden rytmi, askareet sekä viikon ja vuodenaikojen rytmit ja niiden huomioiminen ovatkin Dunderfeltin mukaan lapsen kokonaiskehitykselle tärkeämpiä kuin on tähän mennessä oletettu. Nukkumisen ja valvomisen, ruokailuaikojen ja muiden perustoimenpiteiden säännöllisyys ja saatavuus ovat kaiken perusta. Niistä rakentuu lapselle hyvin syviä tunteita ja luottamus tai epäluottamus maailmaan. (Dunderfelt 2011, 77.) Vertaissuhteiden avulla tapahtuvaa oppimisen mahdollisuutta lapsi kuvasi siten, kuinka hän ohjasi omaa toimintaansa ryhmässä. Tämän lisäksi oppimista tapahtui myös havainnoimalla toisten toimintaa. Leikin mahdollisuus suo lapselle hyödyllisen tilaisuuden kehittää sosiaalis-emotionaalisten taitoja sekä omien tunteiden säätelyä. (Kalliala 2010, 116.) Leikki siirtyy lapsen mukana laajempaan sosiaaliseen ympäristöön esikoulussa ja koulussa. Koulumaailmassa auktoriteetit ja sosiaaliset suhteet edellyttävät taitoja, joihin lapsella on valmius. Tällaisia ovat esimerkiksi uusien sääntöjen ja toimintatapojen omaksuminen (mm. Sinkkonen 2010; Cacciatore 2010, 7–14; Jokinen 2015, 280; Ritokoski 2010, 59–61.)

Lapset tunnistavat kannattelevien ihmissuhteiden merkityksen hyvinvoinnin kontekstissa ja valitsivat ystäville, perheelle ja läheisille sanoja, joissa mainitaan

rakkaus, tuki, huomio ja apu. Nätkinin (2003, 37–38) mukaan hyvinvointi tarkoittaa ihmissuhteiden laatua eli kiintymyssuhdetta, tasapainoista kehitystä ja normaalia elämäntapaa. Jotta lapsi tuntisi voivansa hyvin, hän koki tarvitsevänsä turvallisuustekijöitä, kuten perheen, ystävät ja syliä. Lapsen hyvinvointiin liittyvätkin muun muassa rakkauden, hoivan, auktoriteetin ja perheen sekä fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja materiaallinen perusta (Nätkin 2003, 37–38; Minkkinen 2015, 23; Forssén ym. 2002, 88). Hyvinvointiin koettiin myös näkökulma ilon ja hauskuuden kautta ja useampi lapsi kokikin tarvitsevänsä voidakseen hyvin myös juhlaa. Dunderfelt onkin tuonut esiin, kuinka tärkeää perheen sisäinen kulttuuri, johon kuuluvat muun muassa juhla-ajat sekä syntymäpäivien viettäminen, ovat lapselle (Dunderfelt 2011, 77). Cacciatoren mukaan lapsi on tietoinen siitä, että on riippuvainen muista ihmisistä ja tarvitsee luotettavan verkoston, jonka kanssa jakaa elämän merkityksellisiä asioita, huolimatta siitä, ovatko ne positiivisia vai negatiivisia. Perheen yhteinen, kiireetön aika on lapselle tärkeää. (Cacciatore 2010, 9–14.) Minkkisen mukaan lapsi tarvitsee huolenpitoa ja opastusta oppiakseen elinyhteisössään tarvittavat tiedot (2015, 23). Tässä näkyy aikuisen velvollisuus lapsen hyvinvointia kohtaan.

Mahdollisuus tehdä päätöksiä toi näkyväksi myös lapsen vastuullisuutta. Vastuuta tunnustettiin omaan toimintaan kohdistuvassa, aikuisuuteen kasvamisessa sekä itsestä huolen pitämisessä. Osallisuus yhteiskunnallisesta näkökulmasta ajatellen tuottaa parempia ja demokraattisempia päätöksiä mutta mikä tärkeintä lapsen osallistaminen vahvistaa lapsen taitoja yhteiskunnallisena toimijana. Osallistamalla lapsia, lapselle annetaan oikeus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Pajulammi 2014, 141, 147–148.) Käsitys omista mahdollisuuksista päättää, oli toisilla vastaajilla runsas, eikä mikään asia tuntunut olevan liian vähäpätöinen ollakseen päätös tai harkittu valinta. Vain marginaalinen osa vastaajista ei tunnistanut lainkaan mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Omaan toimintaan liittyviä päätöksiä voi ajatella tapahtuvaksi yksinkertaisimmillaan leikin maaperällä. Roger Cailloisin ajatus, jonka mukaan lapsella on vapaaehtoisuus osallistua leikkeihin ja tehdä niistä mieleisiään (Kalliala 2010, 115) sisältää mielestämme lapsen vastuun leikistä ja omasta osallistumisesta.

Hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin johdateltiin tarjoamalla lapselle mahdollisuus vastata käsityksinä toisesta henkilöstä. Keskilapsuutta elävän lapsen mielletään kykenevän käsittelemään ilmiöitä ja asioita mielikuvien kautta (MLL 2019c) Tämän ikäisen lapsen voidaan myös olettaa kykenevän ilmaisemaan ajatuksiaan tarinan muodossa (Alijoki 1998, 65–71). Muun muassa näistä tutkituista lähtökohdista päätellen, ajattelimme hyvinvoinnin käsitteellistämisen olevan lapselle mahdollista. On kuitenkin hyvä pysähtyä saadun aineiston äärelle ja todeta vastausten olleen poikkeuksetta kirjoitettu omasta kokemuksesta ja käsityksestä, joka on tämän omakohtaisuuden muodostamaa. Lapsi kehityksensä mukaisesti ymmärtävänä ja osaavana on kuitenkin valinnut kertoa itseensä liittyvät kokemukset ja käsitykset.

Kun lapsilta kysyttiin, mitä heille kuului, he saattoivat kääntää kysymyksen myös muotoon, jossa vastasivat siihen, mitä huonoa heille ei kuulu. 8–10-vuotiaiden vastaajien joukossa näyttäytyi The Childrens Societyn Good Childhood Report - tutkimusaineistoon verrattavissa oleva ilmiö, jossa isommat lapset kantavat jo huolta hyvinvointitekkijöiden pysyvyydestä (The Childrens Society 2019c). Tähän voi yhtenä selityksenä olla se, että 7–9-vuotiaalta lapselta löytyy jo empatiakykyä, jonka lisäksi omantunnon kehittyminen on käynnistynyt (MLL 2019a). Oleellista ehkä onkin miettiä, miten lasta on mahdollista suojata siten, että hänen ei tarvitsisi miettiä niin globaaleja, valtavia ja lapselle abstrakteja huolia.

11 Pohdinta

Joensuun Perheentalo on kohtaamispaikkana merkityksellinen perheille. Lasten arvostus yhdessä vietettyä aikaa kohtaan, ohjelma ja mahdollisuudet yhteiseen tekemiseen toteutuvat täällä. Opinnäytetyömme toimeksiantajan roolissa Joensuun Perheentalon merkitys ja tavoitteet tukivat hyvin hyvinvointitutkimuksemme tarkoitusta.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lapsen kokemuksia ja käsityksiä liittyen lapsuuden hyvinvointiin. Valitsimme kerätä aineistoa lapsilta hyödyntäen

lapselle tuttua ja turvallista aikuista kysyjänä ja lapsen vastausten kirjaajana. Olimme varautuneet lapsen vastauksien mahdolliseen niukkuuteen ja aineiston keräämisen haasteisiin, jotka ovat aina lapselta kysyttäessä läsnä. Lapset olivat kuitenkin vastanneet monisanaisesti ja useilla lauseilla tuottaen sisällöllisesti rikkaita vastauksia. Ilman lasten tuottamaa aineistoa koemme, että tutkimustieto tai aikuisten käsitykset lapsuudesta eivät voi riittävästi tavoittaa lapsen asiantuntemusta ja ymmärrystä lapsuudesta tai kokemusta ja käsitystä maailmasta, jossa juuri hän elää.

11.1 Johtopäätökset

Oleelliseksi opinnäytetyömme osaksi haluamme nimetä lapsinäkökulmaisen tutkimuksen lapsen osallisuutta vahvistavana tekijänä. Asiantuntijuus, jota lapset tarjosivat vastauksissaan ja lapsen kuuleminen näissä häntä itseään koskevissa asioissa on osallisuuden ydintä.

Julkisessa keskustelussa on jo pitkään puhututtanut kasvatusvastuu ja se, kenelle se ensisijaisesti kuuluu. On ollut nähtävissä ilmiö, jossa oletuksena on se, että ammattikasvattajat varhaiskasvatuksessa ja koulussa kantaisivat vastuun esimerkiksi lapsen yhteistoimintataitojen kehittymisestä. Tämän tulkintana on luonnollisesti se, että perheet eivät tästä kasvatusvastuusta huolehtisi. Tutkimusta tehdessämme mietimme, näkyykö viitteitä tästä jo meidänkin aineistossamme lasten mieltäessä velvollisuudet, säännöt ja kurin ainoastaan päivähoidon ja koulun toimintaympäristöihin.

Aineistossa nousseet aikuisten odotukset lapsia kohtaan tuntuivat käsittävän asioita, joissa lapsesta koituisi aikuiselle mahdollisimman vähän harmia. Lasten ei toivottu rikkovan tavaroita tai nukkuvan levottomasti. Näiden asioiden sujussa voi ajatella vanhempien olevan tyytyväisempiä. On pohdittava, kertooko se jotain myös siitä, mihin perheen suunnasta lasta ohjataan ja kasvatetaan; olemaan mahdollisimman vähän haitaksi ja harmiksi aikuisten käsittämälle mukavalle elämälle. Keskustelua tulisikin avata erilaisista perhekuultuureista ja näiden vaikutuksista lapsen kehittyvälle itsetunnolle ja arvokkuuden kokemukselle.

Lapselle on tärkeää kokemus siitä, että hänen persoonansa on tärkeä riippumatta siitä, kuinka hän suoriutuu asioista. (Mattila 2007, 49–55).

Opinnäytetyömme on mielestämme ajankohtainen tämän päivän sosiaalipoliittisen keskustelun kontekstissa. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) jatkaa hallituksen kärkihankkeena myös Marinin hallituskaudella ja painopiste valtionavustuksia jaettaessa suuntautuu varhaisen tuen työskentelyyn, jossa on selkeä hyvinvointinäkökulma.

11.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusten eettisyyden ja asianmukaisuuden valvojina on Suomessa useita toimielimiä, jotka ovat laatineet menettelytavoista ohjeita tutkimuksen tekijän avuksi. Opetusministeriön tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut hyvän tieteellisen käytännön ohjeet. Ohjeissa tärkeiksi lähtökohdiksi mainitaan muun muassa rehellisyys ja tarkkuus tutkimusta tehtäessä sekä tuloksia käsiteltäessä ja arvioitaessa. Menetelmien tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisuus sekä asianmukaiset tutkimusluvut kuuluvat myös hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–24; Kananen 2015, 125–126.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on myös laatinut ihmistieteiden eettiseen ennakoarviointiin liittyvät periaatteet, jotka on jaettu kolmeen kategoriaan; tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviin periaatteisiin. Itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen sisältyy muun muassa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä riittävä tiedonanto tutkittaville koskien tutkimuksen luonnetta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.)

Perustuslaissa on säädetty yksityisyyden suojasta (§ 10) ja henkilötietolaissa muun muassa tutkimustiedon käsittelystä ja tietosuojalaissa tutkimustiedon hävittämisestä (Suomen perustuslaki 731/1999 10. §; tietosuojalaki 1050/2018 4. ja 6 §). Tutkimukseen osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista. Tutkittavalla on myös oikeus missä vaiheessa tahansa peruuttaa osallistumisensa

tutkimukseen ilman erillistä syytä. Tutkijan vastuulla on poistaa osallistuja tutkimuksesta, mikäli kesken prosessin käy ilmi, että tutkimus voisi aiheuttaa haittaa tutkittavalle. Tutkimustiedon käsittelyssä on noudatettava suunnitelmallisuutta, huolellisuutta ja kerätä vain tietoa, joka on tutkimuksen kannalta olennaista. Tietoja ei myöskään saa käyttää muuhun kuin tutkittavalle informoituun tarkoitukseen. (Kuula 2011, 86–88.)

Kun lasten kanssa tehdään tutkimusta, täytyy muun muassa huomioida lapsen yksilöllisyys, kehitysvaihe, huomioida lapsi menetelmällisiä valintoja tehtäessä, varmistaa lapsen ymmärrys tutkimuksen tarkoituksesta sekä pohtia suostumukseen liittyviä asioita. (Karlsson 2012, 47–48; Hart 1992, 15–19.) Nämä asiat olemme pyrkineet ottamaan huomioon pyytämällä sekä aikuisilta että lapsilta kirjallisen suostumuksen, jossa pääpiirteittäin toistetaan tutkimuksen tarkoitus. Kyselyssä pyrimme välttämään liian tarkkaan määrittelevät kysymykset ja antamaan lapselle tilaa omannäköiseen vastaukseen. Aineistoa analysoidessa lapsilta kysytyt ikä antoi vastauksille perspektiiviä, sillä pieni osa vastaajista oli nelivuotiaita, joiden voimme ajatella jossain määrin sekoittavan tosiasioita keksittyihin tarinoihin. Liittäessämme tuloksissa lapsen ilmaisuun ikää merkitsevän määreen, ei lukijalle jää epäselväksi se, että kyseessä on pienen lapsen vastaus. Se, onko absoluuttinen totuus oikea ja toivottu vastaus, kun tehdään laadullista ja lapsinäkökulmaista tutkimusta, ei mielestämme voi olla ainoa hyväksytty lapsen tuottama vastauksen muoto. Mielikuvituksen ja satujen tulee kuulua lapsen etuoikeuksiin hänen pyrkiessään käsittämään epätoden avulla itseä, elämää, ympäristöä ja maailmaa ja siten sillä on paikkansa kuvaamassa lapsen kokemus- ja käsitysmaailmaa.

Kaikille osallistujille esitettiin samat kysymykset, jotka olivat mahdollisimman avoimia, jotta lapset voisivat itse päättää mitä vastaavat ja minkä verran he haluavat aiheesta kertoa. Mietimme myös tarkkaan, kuinka tehdä kysymyksistä sellaisia, että väärinymmärrysten mahdollisuus olisi mahdollisimman vähäinen. Tähän pyrimme vaikuttamaan luomalla lapsen näkökulmasta ymmärrettävissä olevat selitteet käsitteille, joita kyselytutkimuksessa käytetään.

Aineistoa tutkimukseen olivat antamassa lapset, joilla on vaikuttaa olevan elämässään aktiivinen ja lapsesta kiinnostunut aikuinen tukemassa lapsen osallistumista. Osallistumisen edellytyksinä oli myös tiedon saanti tulossa olevasta tutkimuksesta sekä sähköisesti vastauksen antavalla vastaajalla tietokoneen tai älypuhelimien käytön mahdollisuus. Osallistumisen edellytyksinä voi nähdä myös ajankäytön resurssin. Onkin pohdittava, millainen lapsi kuvautuu vastaajana, kun hänen elämässään ajatellaan olevan edellä mainittuja resursseja eli toisin sanoen; millaisia lapsia olemme tutkimuksellamme tavoittaneet? Yksi tulkinta voikin olla, että tutkimukseen osallistuneet lapset elävät lapsuutta, jossa on useita hyvinvointitekijöitä. Hyvinvointi voi olla heille itsestään selvää ja arkista. Toisaalta se voi tavallisuudessaan olla niin lähellä, että sen tarkastelu ja tunnistaminen voi olla haasteellista.

Lapselle tutun aikuisen kirjatessa lapsen vastaukset, tavoitteemme oli välttää luottamuksen puutteesta johtuva pidättyneisyys, jännitys, ujostelu yms. Tutun ja turvallisen aikuisen seurassa ajattelimme lapsen voivan olla oma itsensä ja vastata vapautuneesti kysymyksiin. On kuitenkin pohdittava myös sitä mahdollisuutta, että juuri tuo tuttu aikuinen voikin merkitä lapselle sitä ihmistä, jolle lapsi haluaa vastata oikein tai jonka toiveet lapsi tuntee niin hyvin, että tietää mitä häneltä odotetaan.

Aikuisten pidättäytyminen pelkkään vastausten kirjaajan rooliin ohjeistettiin molemmissa aineistonkeruun yhteyksissä selkeästi. Tästä huolimatta myös se, onko aikuinen pyrkinyt vaikuttamaan lapsen vastauksiin tai painottanut niissä jotain hänelle itselleen merkityksellistä seikkaa, on tiedostettava.

12 Ammatillinen kasvu

Prosessina opinnäytetyö oli ajallisesti pitkä, polveileva ja haastava. Se innoitti meitä tutkimaan asioita, perehtymään lapseen syvällisemmin ja samanaikaisesti opimme valtavasti tärkeää; erityisesti lapsilta itseltään. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli toimivaa ja opiskelijoina saimme osaksemme tuen ja kannustavaa

ilmapiirin. Pidimme matkan varrella palavereja Perheentalon koordinaattorin kanssa ja tiedotimme prosessin vaiheista. Lopputuloksesta voi mielestämme havaita yhteistyön olleen hedelmällinen tuotettuaan tuloksena työn, josta voimme olla ylpeitä.

Opinnäytetyön tekeminen parin kanssa oli sekä haaste että mahdollisuus. Työn ja ajatusten jakaminen avasi uusia näkökulmia ja auttoi jaksamaan. Opinnäytetyötä teimme yhteensä yli vuoden ajan, joten yhteistyön sujuvuus oli näin laajan tehtävän kanssa ensiarvoisen tärkeää. Toisen osaaminen ja työn edistäminen kohotti omaa motivaatiota. Vuorotahtisella etenemisellä pystyimme myös ottamaan vastuuta ja työskentelemään tasapuolisesti.

Analyysiä tehdessä koimme lasten vastaukset tärkeinä ja palasimme aina ihmiseen ja siten tiedon alkuperään. Oli hyvä muistaa, että jokaisen teorian ja tiedon taustalla oli tarina ja sillä kertoja. Yleistystä ja teoriaa tarvitsimme omaksuessamme tiedollista osaamista, inhimillisyyteen palaaminen tuotti motivaatiota ymmärtää ja oppia lisää.

Työskennellessämme lapsen hyvinvoinnin parissa olemme saaneet havaita lapsuuden muuttuneen omastamme. Lapset kohtaavat kuvina ja videoina asioita, jotka omassa lapsuudessa olivat vain etäisiä huolia. Lapsilla on kiire menestymään harrastuksissa ja opiskelemaan, kuten vanhemmillakin on. Mutta lohdullista on ollut havaita myös se, että aivan kaikki ei ole toisin. Edelleen tässäkin ajassa elävä lapsi tarvitsee läheisiä ihmissuhteita, ennakoitavissa olevaa ja tavallista arkea, pelisääntöjä ja mielekästä tekemistä.

13 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimuksemme päättyessä mieleemme jää ennen kaikkea lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen laadullinen merkitys. Kuinka paljon aikuinen voikaan antaa omalla läsnäolollaan lapselle; kuinka moneen asiaan lapsi tarvitsee aikuisen katseen ja kiinnostuneet korvat. Olisi kiinnostavaa tutkia

vuorovaikutuksen muutosta tuettaessa tavoitteellisesti sen rakentumista, vahvistumista ja toimivuutta. Olisi myös kiinnostavaa tutkia vuorovaikutusta heikentäviä tekijöitä tunnistamalla näitä rakenteita ja niiden mittasuhteita. Luulemmeko, että meillä on liian kiire, vaikei ole?

Muistot Joensuun Perheentalolta osoittivat sen, että lapsille merkityksellisistä asioista jää muistijälkiä. Ne ovat myös tietoa, jotka ovat jo läpäisseet ensimmäisen suodattimen, jossa epäoleellinen tieto unohtuu. Lapsen äänen kuuluviin saattaminen muistojen keräämisen muodossa olisi mahdollisuus kerätä uudenlaista historiikka Joensuun Perheentalon toiminnasta, jonka ydintä lapsi ja lapsuus on.

Tutkimuksemme aineistossa esille tuli hyvinvointiin ohjaavista kysymyksistä huolimatta lasten huoli. Se, kuinka lapsi hyvinvoinnista vastatessaan halusi kertoa myös miltä ikävyyksiltä on välttynyt. Mietimme tässä yhteydessä kritiikkiä siitä, ettei huono-osaisuutta mittaamalla voida tulkita hyvinvoinnin määrää tai laatua. On kuitenkin aiheellista pohtia olisiko hyvinvoinnin ymmärtämiseksi syytä tutkia muistoja, kokemuksia ja käsityksiä puutteesta tai vaille jäämisestä hyvinvointiin liittyvien vastausten ohella. Kuunnella lapsen kokonainen kuvaus elämästä ja asioiden välisistä merkityssuhteista ja tehdä tulkintoja hyvinvoinnista tätä kokonaisuutta vasten.

Tunnistimme tutkimuksessamme selviä merkkejä ja toiveita lapsen arvostuksesta yhteiselle ajalle ja aikuisen antamalle huomiolle. Koemme Joensuun Perheentalolla olevan mahdollisuuden työskennellä juuri tässä kohtaa ja siten suoda lapsille tilaisuuksia heille tärkeistä asioista. Olla kuulemassa lasten toiveita ja tarpeita, jotka sisällöltään olivat loppujen lopuksi hyvin viehättäviä ja vaatimattomia; mahdollisuuksia ja aikaa.

Sähköisen kyselyn vastauksissa perheeseen ja läheisiin ihmissuhteisiin liitettiin "rakkaus". Muistelupäivässä tavoitteemme ei ollut havainnoida aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta, mutta toistuessaan jokaisen aikuinen-lapsi parin kohdalla, ei havainnolta voinut välttyäkään; lapset sädehtivät, pulputtivat tarinaa, pujahtivat kainaloon ja syliin. Aikuiset keskittyivät lapsiin ja antoivat heille aikaa

ja tilaa kertoa. Näin aikuinen välitti lapselle tunteen kiinnostuksesta ja arvon lapsen kertomalle. Tavoiteltaessa lasten hyvinvointia, he ansaitsevat kaiken tämän.

Lähteet

- Alanko, A. 2010. Osallisuuden paikat koulussa. Teoksessa Kallio, K., Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N. (toim.). Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki: Yliopistopaino, 55–72.
- Alijoki, E. 1998. Pesästä pienikin ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Rauma: Oy West Point.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Anderson-Moore, K., Lippman, L. & Brown, B. 2004. Indicators of Child Well-Being: The Promise for Positive Youth Development. *The Annals of the American Academy*. https://www.jstor.org/stable/4127639?seq=1#metadata_info_tab_contents. 7.3.2019.
- Arnstein, S. 1969. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35(4), 215–224.
- Cacciatore, R. 2010. Lapsi ja perhe. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 7–30.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tallinna: Vastapaino.
- Fingerroos, O. & Haanpää, R. 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U-M. (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Hakapaino Oy, 25–48.
- Fingerroos, O. & Peltonen, U-M. 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U-M. (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Hakapaino Oy, 7–24.
- Forssén, K., Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Marginaalit ja sosiaalityö. (toim.) Juhila, K. Forsberg, H. & Roivainen, I. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 81–104.
- Hart, R. 1992. Children's participation: from tokenism to citizenship. *Innocenti Essays No. 4*. Florence: UNICEF.
- Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampereen yliopisto. 8.3.2019.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 149–165.
- Jokinen, I. 2015. Mitä on latenssi? Teoksessa Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. (toim.) Mankinen, K, Jokinen, I, Lintu, R & Schulman, M. Tampere: Tammerprint Oy, 279–303.

- Kalliala, M. 2010. Leikkivä lapsi. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 113–129
- Kananen, J. 2008. KVALI. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas – Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Juvenes Print Oy.
- Karlsson, L. 2010. Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Kallio, K., Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N. (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki: Yliopistopaino, 121–143.
- Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino, 17–67.
- Kiilakoski, T. 2008. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Hakapaino Oy, 11–14.
- Korkiakangas, P. 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, O, Haanpää, R, Heimo, A & Peltonen, U-M. (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Hakapaino Oy, 120–144.
- Kukkasniemi, E & Kukkaisniemi, M. 2010. Harrastava lapsi. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 163–175.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana: eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Lapin yliopisto. Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lintu, R. 2015. Lapsi rakentaa siltaa sisäisen ja ulkoisen maailman välille. Teoksessa Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. (toim.) Mankinen, K, Jokinen, I, Lintu, R & Schulman, M. Tampere: Tammerprint Oy, 96–117.
- Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Mattsson, H. & Smolander, S. 2018. Lasten subjektiivinen hyvinvointi osana Lapsen paras -yhdessä enemmän -hanketta. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere University: Press Tampere.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1002.5729&rep=rep1&type=pdf> 4.3.2019
- Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere University Press Tampere <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97204/978-951-44-9822-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 4.3.2019

- MLL 2019a. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys. 7–9-vuotiaan sosiaalinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/7-9-v/7-9-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> 6.1.2020.
- MLL 2019b. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys. 9–12-vuotiaan sosiaalinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/9-12-v/9-12-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> 6.1.2020.
- MLL 2019c. Vanhemmille. Lapsen kasvu ja kehitys. 6–7-vuotiaan älyllinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/6-7-v/6-7-vuotiaan-alyllinen-kehitys/> 6.1.2020.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Näre, S. Kouluikäinen tyttö. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 43–58
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. (toim.) Forsberg, H. & Nätkin, R. Gaudeamus: Kirja Helsinki, 16–38.
- Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Viro: Print Best.
- Perheentalo 2019. Esittely. Perheentalo. <http://www.pelastakaalapset.fi/joensuunperheentalo/esittely-introduction/>.18.2.2019.
- Portelli, A. 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Pelttonen, U-M. (toim.) 2006. Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Hakapaino Oy, 49–64.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja. (toim.) Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. Tampere: Vastapaino, 312–335.
- Ritokoski, S. 2010. Lapsi ja kaverit. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 59–78
- Ronkainen, Mertala & Karjalainen. 2008. Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. Teoksessa Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) Sähköä kyselyyn! Web -kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 17–31.
- Ronkainen, S. 2008. Otanta, edustavuus ja kadon analyysi. Teoksessa Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) Sähköä kyselyyn! Web -kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 70–77.
- Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. 2005. Tutkimus menetelmien pyörteissä. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä – Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: Bookwell Oy, 9–15.
- Räsänen, P. 2005. Havaintojen mittaus ja aineistojen jäsentämisen metodologia. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä – Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: Bookwell Oy, 85–103.
- Räsänen, P., Sarpila, O. 2013. Internet -lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. Teoksessa Otteita verkosta: verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät.

- (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J., Tikka, M. Tampere: Vastapaino, 68–84.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun julkaisu. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Selkälä, A. 2013. Verkkolomakkeella on väliä: Webropolin ja Zef:in käyttöliittymien vastaajapsykologinen arviointi. Teoksessa Otteita verkosta: verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. (toim.) Laaksonen, S-M., Matikainen, J., Tikka, M. Tampere: Vastapaino, 68–84.
- Sinkkonen, J. 2010. Kouluikäinen poika. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. (toim.) Jokela, E & Pruuki, H. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 31–42.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Suomen Perustuslaki 731/1999.
- Takkinen, M. 2013. Mittaristo esiopetusikäisten lasten hyvinvoinnin mittaamiseksi: Kehittämishanke Ikaalisten kaupungille. Opinnäytetyö (Yamk). Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Talvio, M., Klemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Juva: Bookwell Digital.
- The Childrens Society. 2019a. What is Child Wellbeing? <https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/research/what-is-child-wellbeing> 9.12.2019
- The Childrens Society. 2019b. The Good Childhood Index. <https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/research/well-being/background-programme/good-childhood-index>. 9.12.2019.
- The Childrens Society. 2019c. The Good Childhood report. <https://www.childrenssociety.org.uk/good-childhood-report>. 9.12.2019.
- THL 2016. Hyvinvoinnin mittaaminen. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/hyvinvoinnin-mittaaminen>. 9.12.2019
- THL 2018. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>. 27.2.2018.
- Tietosuoja laki 1050/2018.
- Tuomaala, S. 2006. Sukupuolen kokemuksia muistitietohistoriaan. Teoksessa Fingerroos. O, Haanpää. R, Heimo. A & Peltonen. U-M. (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Hakapaino Oy, 271–291.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2019. Eettinen ennakoarviointi. <https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa> 25.2.2019
- Wahlman-Neuvonen, K & Hannonen, R. 2015. Vuorovaikutuksella on väliä - lapsen kognitiivisen kehityksen näkökulma. Teoksessa Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. (toim.) Mankinen, K, Jokinen, I, Lintu, R & Schulman, M. Tampere: Tammerprint Oy, 25–46.

- Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (toim.) Valli, R. & Perkkilä, P. Jyväskylä: PS -kustannus 117–129.
- Valli, R. 2010. Vastaaja asettaa tutkinnalle haasteita. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (toim.) Aaltola, J. & Valli, R. Juva: WS Bookwell Oy, 236–251.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus. 1991. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. 23.3.2019.

Sähköinen kysely

Lasten kokema hyvinvointi

Sivu 1

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teemme Joensuun Perheentalolle opinnäytetyötä lasten kokemasta ja käsittämästä hyvinvoinnista.

Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa, kuinka lapset kokevat ja käsittävät hyvinvoinnin ja tämän vuoksi kaikki kysymykset tulee esittää lapselle. Hyvinvointia lähestymme lapsen arjen ja osallisuuden kautta. Kysymykset ovat avoimia ja lapsen on mahdollista vastata juuri niin laajasti kuin hän haluaa. Lasta voi kannustaa vastaamaan kokonaisin lausein.

Tutkimusaineistoa käsittelevät ainoastaan tutkimuksen tekijät. Kaikki aineisto tullaan hävittämään tutkimuksen päätyttyä. Osallistamalla tutkimukseen ja palauttamalla sähköisen kyselyn annat tutkimuksen tekijöille oikeuden käyttää annettuja vastauksia osana opinnäytetyön aineistoa. Tutkimuksen tuloksen saa julkaista valmiissa opinnäytetyössä, sekä painetussa versiossa että Theseus -tietokannassa. Tutkimusaineistoa käsittelemme luottamuksellisesti ja meitä sitoo vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus.

Tutkimukseen osallistuvan lapsen henkilöllisyys suojataan eikä ikää lukuun ottamatta mitään tunnistetietoja käy ilmi tutkimusentekovaiheessa tai lopullisessa opinnäytetyössä. Lapsen kertomaa voidaan käyttää suorina lainauksina valmiissa opinnäytetyössä siten, että lasta ei voi tunnistaa tekstistä.

Kyselyyn siirrytään tämän sivun alalaidan "Seur" painikkeesta ja kysely päätetään painamalla "Loppu" -painiketta, joka löytyy kysymysten ja vastausalueiden jälkeen, sivun alalaidasta.

Mikäli teillä herää kysyttävää tutkimukseen liittyen, voitte olla yhteydessä joko suoraan meihin tai Mia Ylhäiseen Joensuun Perheentalolla. Meidän yhteystietomme löytyvät alta.

Kyselyyn voi vastata 23.6.2019 saakka.

Sivu 2

Kysely koostuu kolmesta teemasta; arki, osallisuus ja hyvinvointi.
Iän kirjaaminen on tärkeää, mutta muita tunnistetietoja ei tarvitse ilmoittaa.

Tutkimukseen osallistamalla ja valmiin kyselyn palauttamalla, annatte luvan lasten vastausten käyttöön opinnäytetyössämme.

Varatkaa kyselyyn aikaa noin 15-20 minuuttia ja rauhallinen hetki.
Kyselyä tehdessänne korostuu yhdessä jakamanne aika ja kiinnostus, jonka kohdistatte lapseen kysymällä, kuuntelemalla ja näin arvostamalla lapsenne kertomaa.

Toivomme teille oikein mukavaa ja läheistä tuokiota kyselyn parissa!

Lapsen ikä

Teema: Arki

Kerro lapselle mitä arki merkitsee käyttäen seuraavaa määritelmää:

Arki on tavallista ja jokapäiväistä elämää.
Arki ei ole juhla-aikaa.
Arkiset asiat ovat yleensä yksinkertaisia ja tuttuja.

**Alla on valikoima sanoja, joista lapsen tulisi valita hänen arkeensa liittyvät sanat.
Lue sanat yksi kerrallaan lapselle ja jos lapsi valitsee tämän sanan, rastita vaihtoehto.**

- ystävät
- harrastus
- perhe
- koulu tai päivähoito
- leikkiminen
- ruoka
- uni
- esineet tai tavarat

Lapsen valitseminen sanojen mukaisesti vastataan seuraaviin kysymyksiin.
Kirjatkaa jokainen sana oman vastauskentän alkuun.

Lapsen valitsema sana 1.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 2.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 3.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 4.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 5.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 6.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 7.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Lapsen valitsema sana 8.

Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?

Teema: Osallisuus

Kerro lapselle mitä osallisuus merkitsee käyttäen seuraavaa määritelmää:

Osallisuus merkitsee osallisena eli mukana olemista ja toimimista.

Osallisuus on osallistumista johonkin.

Osallisuus on sitä, että joku oikeasti kuuntelee sinua.

Se mitä kerrot, ajattelet ja haluat tehdä on tärkeää

Millaisia asioita sinä teet?

Millaisia asioita sinä haluaisit tehdä?

Mistä asioista voit päättää itse?

Teema: Hyvinvointi

Kerro lapselle mitä hyvinvointi merkitsee käyttäen seuraavaa määritelmää:

Hyvinvointi on hyvää ja iloista oloa.

Hyvinvointi on terveyttä.

Hyvinvointiin liitetään mukavuuden tunne ja onnellisuus.

Myös erilaiset asiat, tavarat ja materiaali voivat tuottaa hyvinvointia - rahalla voi hankkia jotain näistä asioista.

Kehoitetaan lasta kuvittelemaan seuraava tilanne:

Lapsi istuu lattialla ja hymyilee. Hänellä on hyvä olla.

Hänellä on oranssit farkut ja sylissään sininen reppu.

Lapsella on repussa asioita, mitä ne ovat?

Kehoitetaan lasta kuvittelemaan seuraava tilanne:

Lapsi istuu pöydän ääressä. Hänellä on edessään paperi.

Lapsella on hyvä olla ja hän hymyilee.

Mitä lapsi on kirjoittanut tai piirtänyt paperille?

Mitä sinulle kuuluu?

Jos myönteistä, jatkokysymys on: Kertoisitko mitä sinun tarkoittama hyvä on?

Jos kielteistä tai, jos lapsi vastaa ettei tiedä, jatkokysymys on: Mitä sinä tarvitset, että sinulle kuuluu hyvää?

Millaisessa tilanteessa sinulle on kuulunut hyvää?

Lämmin kiitos vastauksistanne!

Toivottavasti jaoitte mukavan hetken yhdessä.

Kysely lopetetaan klikkaamalla tämän sivun alalaidassa olevaa "Loppu" painiketta.

Kyselyn avulla kerätyt tiedot ovat osana opinnäytetyötämme, josta kopio on nähtävillä Joensuun Perheentalolla vuoden 2020 alusta alkaen.

Muistelupäivän mainos

Ihan omin sanoin!

Mira ja Tarja Karelia-ammattikorkeakoulusta keräävät lasten muistoja Joensuun Perheentalolta hyvinvointitutkimusta varten. Kaikki yli 4-vuotiaat lapsi-asiantuntijat aikuisineen - tervetuloa!

**Joensuun Perheentalolla
lauantaina 4.5. kello 10–12**

Osallistujille tarjotaan maksuton lounas, lastenhoitoapua sekä päivän päätteeksi Saara Suihkon kehuttu teatteriesitys *Elämän pyykkinaru*

Ilmoittautumiset (ja lisätietoja) 30.4. mennessä
mira.parviainen@edu.karelia.fi // tarja.vaaherkumpu@edu.karelia.fi
tai Joensuun Perheentalon henkilökunnalle

Lupalomakkeet

Lupalomake aikuiselle

Lapseni saa osallistua tutkimukseen koskien lapsen kokemaa ja käsittämää hyvinvointia.

Tutkimusaineistoa käsittelevät ainoastaan tutkimuksen tekijät. Kaikki aineisto tullaan hävittämään tutkimuksen päätyttyä. Aineistoa kerätään sekä toimintapäivänä 4.5. että sähköisen kyselylomakkeen avulla.

Osallistumalla tutkimukseen ja palauttamalla sähköisen kyselyn, sitoudun lupalomakkeen ehdoin antamaan aineiston tutkimuksemme käyttöön. Tutkimuksen tuloksen saa julkaista valmiissa opinnäytetyössä, sekä painetussa versiossa että Theseus -tietokannassa.

Tutkimukseen osallistuvan lapsen henkilöllisyys suojataan eikä ikää lukuun ottamatta, mitään tunnistetietoja käy ilmi tutkimusentekovaiheessa eikä lopullisessa opinnäytetyössä. Lapsen kertomaa voidaan käyttää suorina lainauksina valmiissa opinnäytetyössä siten, että ikää lukuun ottamatta mitään tietoja ei käy ilmi eikä lasta voi tunnistaa tekstistä. Tutkijoita sitoo salassapito- ja vaitiolovelvollisuus.

Yhteystiedot, mikäli herää kysymyksiä:

mira.parviainen@edu.karelia.fi

tarja.vaaherkumpu@edu.karelia.fi

Joensuun Perheentalo

Mia.Ylhainen@pelastakaalapset.fi

Lupalomake lapselle

Toimintapäivään osallistumalla tai sähköisen kyselyn palauttamalla suostun siihen, että kertomiani asioita saa käyttää tutkimuksen tekemiseen.

Kukaan muu kuin tutkija ei käsittele vastauksiani. Tutkijalla on vaitiolovelvollisuus eikä hän kerro mitään toimintapäivänä tai sähköisessä lomakkeessa esiin tulleita asioita kenellekään. Valmiissa opinnäytetyössä kertomaani käytetään niin, että siitä ei voi minua tunnistaa.

Saatekirjeet

Saatekirje aikuiselle

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teemme Joensuun Perheentalolle opinnäytetyötä lasten kokemasta ja käsittämästä hyvinvoinnista. Opinnäytetyömme kohdistuu Joensuun Perheentalolla aikaa viettäneisiin lapsiin. Lähetämme saatekirjeen myös lapsellenne, toivomme, että luette sen hänen kanssaan ja pohditte asiaa.

Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa, kuinka lapset kokevat ja käsittävät hyvinvoinnin. Hyvinvointia lähestymme lapsen arjen ja lapsen osallisuuden kautta. Kysymykset ovat avoimia ja niihin on mahdollista vastata juuri niin laajasti kuin lapsi haluaa. Tarkoitus on, että lapsi itse tuottaa kaiken tiedon kysymyksiimme.

Kartoitamme lapsen omien kokemusten ohella myös hänen käsityksiään hyvinvoinnista, arjesta ja osallisuudesta. Käsittäminen voi olla sitä, mitä lapsi ajattelee ilman että hänelle selitetään ensin. Mikäli lapsi ei pyydä käsitteiden (hyvinvointi, arki, osallisuus) selittämistä, antakaa hänen vastata juuri siten kuin hän vastaa. Pyydetessä lapselle toki selitetään nämä asiat. Mikäli lapsi pyytää selitystä, toivomme, että kirjaatte sen kyselyssä siihen varattuun kohtaan. Kirjeen lopussa on lyhyesti kerrottu kuinka asiat voi lapselle selittää.

Tutkimus tuottaa Joensuun Perheentalolle tietoa siitä, minkälaisista asioista lapsen hyvinvointi koostuu. Tutkimuksen tulosta Joensuun Perheentalo voi käyttää palveluidensa kehittämiseen.

Kaikki tutkimuksen aikana syntynyt materiaali on vain meidän käytettävissämme ja se hävitetään heti aineiston analyysin valmistuttua. Emme tarvitse lapsesta muita henkilökohtaisia tietoja kuin iän ja mikäli kyselyn vastauksissa muita tietoja on nähtävissä, ne hävitetään aineistoa analysoitaessa. Tutkimusaineistoa käsittelemme luottamuksellisesti ja meitä sitoo vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus.

Mikäli teillä herää kysyttävää tutkimukseen liittyen, voitte olla yhteydessä joko suoraan meihin tai Mia Ylhäiseen Joensuun Perheentalolla. Meidän yhteystietomme löytyvät alta.

Toivomme kovasti, että ehditte vastata kyselyymme ja palauttaa sen sähköisesti Miralle tai Tarjalle xx.xx.2019 mennessä.

Mira.parviainen@edu.karelia.fi

Tarja.vaaherkumpu@edu.karelia.fi

Mia.Ylhainen@pelastakaalapset.fi

Mukavaa kevään jatkoa!

Terveisin, Mira Parviainen & Tarja Vaaherkumpu

Käsitteiden selittäminen lapselle:

Hyvinvointi

Osallisuus

Arki

Saatekirje lapselle

Hei!

Olemme ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita. Opintoihimme liittyy opinnäytetyö eli tutkimuksen tekeminen. Meidän tutkimuksemme liittyy lasten hyvinvointiin ja erityisesti Joensuun Perheentalolla aikaa viettäneiden lasten hyvinvointiin, minkä vuoksi sinäkin saat tämän kirjeen ja kyselyn.

Meitä kiinnostaa, että kuinka juuri sinä koet hyvinvoinnin ja mitä hyvinvointi sinulle tarkoittaa.

Tämän kirjeen lisäksi saat kyselyn, johon toivomme kovasti, että vastaisit. Käytä vastaamiseen niin paljon aikaa kuin tarvitset. Ja muistathan, että tässä kyselyssä ei ole vääriä vastauksia. Sinulle läheinen ihminen saa myös kirjeen ja hän auttaa sinua vastaamaan kyselyyn.

Kiitämme jo etukäteen sinua vastauksestasi!

Mikäli sinulla on jotain kysyttävää, voit olla sinulle läheisen henkilön kanssa yhteydessä meihin tai Joensuun Perheentalon Mia Ylhäiseen:

mira.parviainen@edu.karelia.fi

tarja.vaaherkumpu@edu.karelia.fi

Mia.Ylhainen@pelastakaalapset.fi

Aurinkoista kevättä ja mukavaa vastaushetkeä kyselymme parissa!

Terveisin,

Mira Parviainen & Tarja Vaaherkumpu

Muistelupäivän kartta

Tukilappu aikuiselle

APUKYSYMYKSIÄ AIKUISELLE:

- Millaisia asioita muistat tästä?
- Millaisia asioita olet tehnyt täällä?
- Mikä tässä on sinulle tärkeää?

Lapsen antamaan vastaukseen voi reagoida sanomalla esimerkiksi,

-Mitä sillä tarkoitat?

- Haluatko kertoa enemmän?

Lopuksi lapsi voi arvioida muiston merkitystä osoittamalla hymynaamaa, joka kuvaa parhaiten muistoa.

Vaihtoehtoja on kolme, jotka on numeroitu. Kirjatkaa tämä numero vastauspaperiin.

Lapselta voi kysyä

- Millainen muisto tämä on sinulle, jos käytät näitä kuvia?

Kun lapsi on kertonut kaiken haluamansa, on hyvä lukea lapselle se mitä hänen kertomasta on kirjattu ja kysyä lapselta haluaako hän lisätä jotain tai muuttaa vastaustaan. Usein näin on ja nämä seikat ovat lapsen kuulemisen kannalta oleellisia ja on tärkeää että lapsi on omaan vastaukseensa täysin tyytyväinen.